

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Kompasteluista uusiin alkuihin

Laadullinen tutkimus ammatillisen kuntoutuskurssilaisen arjesta

Ruut Hänninen

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö

Yhteisö- ja perusturvatyö

Sosionomi AMK

KEMI/TORNIO 2011

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Tekijä: Hänninen Ruut

Opinnäytetyön nimi: Kompasteluista uusiin alkuihin – laadullinen tutkimus ammatillisen kuntoutuskurssilaisen arjesta

Sivuja (+liitteitä): 43 + 26

Opinnäytetyön kuvaus:

Kiipulan ammattiopisto järjestää yhdessä Kelan kanssa ammatillisia kuntoutuskursseja. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda kuntoutujien esimerkkien valossa esille erilaisia vaihtoehtoja siitä, minkälaisia kuntoutussuunnitelmia, eteenpäin kulkemisen polkuja kursseilla on saatu aikaan. Kuntoutussuunnitelmat voisi yksinkertaistaen jakaa koulutus-, työllistymis- ja jatkokuntoutussuunnitelmiin.

Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:

Sosiaalityön menetelmien kulttuurissa ja varsinkin ammatillisen kuntoutuksen kontekstissa voimavaraistaminen (empowerment) pyrkii auttamaan yksilöä saavuttamaan valtaa ja voimaa tehdä oma aloite tai muutos kykyjen ja itsetunnon lisäämisellä. Voimavaraistamisen lähestymistapa auttaa ihmistä tiedostamaan ja käyttämään henkilökohtaisia resurssejaan kuntoutuksen yhteydessä; ylittämään esteitä, jotka ovat heidän tarpeidensa ja pyrkimystensä tiellä, saamaan äänensä kuuluviin ja uhmaamaan tilanteita, joissa he kokevat epätasa-arvoa ja jopa sortoa.

Metodologinen esittely:

Laadullinen, kvalitatiivinen tutkimukseni pyrkii olemaan tutkimusotteeltaan eksploraatiivista, uutta tietoa ja havaintoja tunnustelevaa. Jokaisen kuntoutujan onnistuminen ja eteneminen kuntoutussuunnitelmansa laadinnassa on hyvin yksilöllistä mutta joiltakin osin voin varovasti yleistää tuloksiani induktiivisesti, yksilön tuloksista yleisempiin suuntaviivoihin edeten. Teemahaastattelujen aineistoa ja etnografista havainnointia analysoin tulos-osiossa väljällä analyysiraamilla, jossa erittelen teemoittain kuntoutujan ammatillisen suunnitelman laadinnan prosessia. Menetelmää kutsutaan sisällön analyysiksi tai sisältöanalyysiksi.

Keskeiset tutkimustulokset:

Kuntoutusjärjestelmien tilastot ja seurannat sekä lukuisat ei-kokeellisin menetelmin tuotetut tutkimustulokset osoittavat, että työllistyneiden osuus on kuntoutuksen päättyessä tai seurantavaiheessa kuitenkin suurempi kuin kuntoutuksen alkaessa. Jos asiakas on sitoutunut ammatilliseen suunnitelmaan, onnistuneesti päättyneiden prosessien osuus on huomattavan suuri.

Johtopäätökset:

Kuntoutuskurssin arjessa osallistujien kontrollia omasta elämästään ja elämänhallinnastaan pyritään lisäämään tuottamalla lisää tietoa kuntoutujan positiosta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Onnistunut kuntoutus ja takaisin työkykyiseksi kuntoutuminen merkitsee näkemykseni mukaan ennen muuta itsetunnon kasvua ja oman itsensä voittamista. Suora siirtymä ammatilliselta kuntoutuskurssilta avoimille työmarkkinoille on perin harvinaista.

Asiasanat: Ammatillinen kuntoutus, sosiaalinen vahvistaminen, kuntoutussuunnitelma

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Author: Hänninen Ruut

Title: From stumbling to the new beginnings. A qualitative research of the changes, which some selected rehabilitation clients have made during the rehabilitation courses at Kiipula Vocational College.

Pages (+appendixes): 43 + 26

Thesis description: Kiipula Vocational College provides vocational rehabilitation courses together with The Social Insurance Institution of Finland. The goal of my thesis is to demonstrate with real examples what kind of rehabilitation plans, footpaths to the future, have been achieved during the courses. The rehabilitation plans - by simplifying – are related to educational-, employment- or follow-up plans.

Theoretical summary: In the culture of the methods of social work and especially in the context of vocational rehabilitation the empowerment tries to help an individual person to achieve energy and power to take a new step or change by increasing skills and self-confidence. The approach of empowerment helps us to recognize and to use better our personal resources during the rehabilitation. There can also be many barriers which use to block our needs or pretensions. The empowerment helps us in the situations of inequality.

Methodological summary: My qualitative research describes the activity and the changes of the clients during rehabilitation courses. The success of every client of the course is naturally unique but somehow I want to introduce some generalized finding of the factors impacting on the changes during the courses. I analyze the material of the cases: interviews, documents and use the daily ethnographic observation as the information source for my research. By content analysis I try to find some typical factors for making the rehabilitation changes during the courses.

Main results: The statistics and follow-ups of our rehabilitation system and many qualitative researches show that the employment rate is higher at the end of the course than at in beginning of the course. If the client is committed to the vocational planning, the forecast of a successful process is better.

Conclusions: The more a client knows about his position, rights and responsibilities, the better he can control and balance his life containment. In my opinion, a successful vocational rehabilitation, back to the working life, means primarily the increase of self-belief and the experience of winning himself. A direct transition from the rehabilitation course to the open working-life is however rather unusual.

Key words: Vocational rehabilitation, social strengthening, plan of rehabilitation.

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1. JOHDANTO	6
2. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	10
2.1 Tutkimuskysymys: Ammatillisen kuntoutuskurssin tuloksellisuus - ammatilliset kuntoutussuunnitelmat?.....	11
2.2 Tutkimusotanta.....	11
2.3 Tutkimusaineisto	12
2.4 Haastattelut.....	13
2.5 Kvalitatiivinen sisältöanalyysi	14
2.6 Omaohjaaja etnografisena havainnoijana.....	15
3. AMMATILLINEN KUNTOUTUS	17
3.1 Ammatillisen kuntoutuksen järjestelmä Suomessa	19
3.2 Kansaneläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus	19
3.3 Ammatilliset kuntoutussuunnitelmat.....	21
3.4 Kiipulan ammattiopisto	21
4. TOTEUTUNEITA KUNTOUTUSPOLKUJA	26
4.1 Lyhyen kurssin kuntoutuja (51 vuorokautta)	27
4.2 Pitkän kurssin kuntoutuja (112 vuorokautta)	28
4.3 Nuorten kurssin kuntoutuja (125 vuorokautta).....	30
4.4 Pitkän kurssin keskeyttäjä esimerkki (112 vuorokautta).....	32
4.5 Sosiaalinen vahvistaminen	33
5. POHDINTA	36
LÄHTEET.....	40
LIITTEET	43
1. Sosiaalityöntekijän lomake	Liite 1
2. Depressioseula (mielialakysely)	Liite 2
3. RAND terveysteemakysely	Liite 3.....
4. GAS -tavoitelomake	Liite 4
5. Työelämäasiantuntijan lomake	Liite 5
6. Esihaastattelulomake	Liite 6
7. Kuntoutushakemus	Liite 7
8. Kuntoutusraahahakemus	Liite 8.....
9. Esivalintatahon kannanotto	Liite 9
10. Ammatillisen kuntoutuksen vastuunjako	Liite 10.....

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Ammatillisen kuntoutuskurssilaisen lähiverkoston sekä ohjaajan odotuksia ja toiveita	8
Kuvio 2. Kelan kuntoutujat sairausryhmittäin	20
Kuvio 3. Kiipulan koulutus- ja kuntoutuskeskuksen henkilöstön, vuosivaihdon ja opiskelijamäärän kehitys vuosina 2000 – 2010	23
Kuvio 4. Ammatillisen kuntoutuskurssilaisen polku	26
Kuvio 5. Lyhyen kurssin kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset	28
Kuvio 6. Pitkän kurssin kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset	30
Kuvio 7. Nuorten kurssin kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset	31
Kuvio 8. Pitkän kurssin keskeyttäneen kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset	32

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Vajaakuntoiset työnhakijat ja työttömät (Työ- ja elinkeinoministeriö)	18
Taulukko 4. Kiipulan koulutus- ja kuntoutuskeskuksen henkilöstö-, erityisopiskelija- ja vuosivaihtomäärät 2000 – 2010	22

1. JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on hyvin henkilökohtainen, mutta myös nykyisen työni kautta esiin tuleva. Omalla kohdallani hoitoala vaihtui sosiaalialaan, ammatillisen kuntoutuksen työtehtäviin. Olen saanut työeläkekassa Eteran rahoituksen sosionomikoulutukseeni ja nyt viimeisimmän vuoden olen toiminut ammatillisen kuntoutuskurssin kouluttajana. Olen alati odotusten ja toiveiden keskiöissä; maksaja-asiakas (Kansaneläkelaitos) odottaa työkyvyn kohentumista, työhön tai koulutukseen johtavia kuntoutussuunnitelmia. TE -toimisto odottaa osatyökykyisten työnhakijoiden työllistyvän työkyvynsä mukaisiin tehtäviin. Kuntoutuja itse odottaa ja toivoo saavansa ”työelämän langan päästä” kiinni, usein pitkien sairauslomien ja kuntoutustukikausien jälkeen. Työnantajani odottaa kuntoutuskurssien täyttyvän, markkinointini onnistuvan ja kuntoutujien pysyvän ryhmässä mukana useamman kuukauden ajan. Moniammatillisella työryhmälläkin on omat odotuksensa ja toiveensa, mutta onneksi ne sentään ovat kovin samansuuntaiset kuin omani.

Suomalaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin tasapaino nojaa erilaisiin veroihin sekä työnantajilta ja työntekijöiltä kerättäviin maksuihin. Hyvinvoinnin rahoitus (eläkkeet, sosiaaliturva, koulujärjestelmä yms.) edellyttää mahdollisimman monilta runsasta osallistumista työelämään, jotta verorasitus säilyy kohtuullisena. Tämänkin vuoksi yhteiskunnan tavoitteissa ovat keskeisellä sijalla korkea työllisyysaste ja matala työttömyys. Työllisyysasteen kohottamisessa on kiinnitettävä huomiota myös työpaikkojen laatuun. Selvitysten mukaan laadukkaat työpaikat helpottavat myös määrällisten työllisyystavoitteiden saavuttamista. Kelan ja Kiipulasäätiön ammatillisille kuntoutuskursseille valikoituu ihmisiä, jotka ovat törmänneet työelämässään terveydellisten rajoitteidensa ja sairauksiensa vuoksi niin suuriin vaikeuksiin, että ovat suurelta osin joutuneet luopumaan omasta ammatistaan tai työurastaan. Osa kuntoutujista on jo syrjäytynyt pitkänkin työttömyyden ja työkyvyn selvitysten viidakossa varsin kauas parhaasta työkyvystään. Jotkut nuoret kuntoutujat ovat kipuileet ja etsineet omaa paikkaansa useamman oppilaitoksen koulutusohjelmista, mutta oma jaksaminen, terveys tai mielenkiinto ei vain ole kantanut valmistumiseen saakka. Yhteistä kaikille kuntoutujille on se, että selkeä suunnitelma kohti työtä tai koulutusta puuttuu. Kursseilta odotetaan ”avainta huomiseen”.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda reaaliasiakkuuksien valossa esille erilaisia vaihtoehtoja siitä, minkälaisia kuntoutussuunnitelmia, eteenpäin kulkemisen polkuja kursseilla on saatu aikaan. Yhteistä kaikille poluille on se, että ne perustuvat Kelan kuntoutuslakiin: ”Vika, vamma tai sairaus rajoittaa opiskelu- tai työllistymismahdollisuuksia ja työkyvyn menettämisen uhka on olemassa lähitulevaisuudessa” (Kelan kuntoutuslaki 6§). Kuntoutussuunnitelmat voisi yksinkertaistaen jakaa koulutus-, työllistymis- ja jatkokuntoutussuunnitelmiin. Etnografisella tutkimusotteella ja rinnalla kulkijan havainnoinnilla koetan ennen muuta kuvata ja havainnollistaa muutamien eri elämäntilanteista lähtevien kuntoutujien etenemistä kurssin aikana. Kuntoutuskurssiin liittyvistä odotuksista ja toiveista tärkeimpänä pidän kuntoutujan omia tavoitteita. Kuntoutuskurssin tavoitekeskustelussa ja –lomakkeessa kun ei ole kyse pitkävedosta tai hedelmäpelistä – vakavasti painottaen voi sanoa, että kuntoutujalla on työelämä pelissä. Kuntoutuja kysyy: ”Mitkä ovat työ- tai koulutussuunnitelmani seuraavat konkreettiset askeleet?”



TE-tsto: työllistymismahdollisuuksien koheneminen



KELA: parempi työkuunto



Kiipula: kuntoutujavolyymit, ei keskeytyksiä



Talouden realiteetit, toimeentulohuolet



Kuntoutuja



Perheen ja läheisten odotukset



Hoitotahon odotukset



Kuntoutustyöryhmän tavoitteet



Työharjoittelupaikan odotukset



Kuntoutujan oma toive selkeästä tulevaisuuden näkymästä!

Kuvio 1. Ammatillisen kuntoutuskurssilaisen lähiverkoston sekä ohjaajan odotuksia ja toiveita

(Kuvat ovat Googlen kuvahaun tuloksia. Käyttöoikeudet: vapaasti käytettävissä ja muokattavissa).

Kuviossa 1. Maksaja-asiakas (Kansaneläkelaitos) odottaa työkunnon kohentumista, työhön tai koulutukseen johtavia kuntoutussuunnitelmia. TE -toimisto odottaa osatyökykyisten työnhakijoiden työllistyvän työkuuntensa mukaisiin tehtäviin. Kuntoutuja itse odottaa ja toivoo saavansa ”työelämän langan päästä” kiinni, usein pitkien sairauslomien ja kuntoutustukikausien jälkeen. Työnantajani odottaa kuntoutuskurssien täyttyvän, markkinointini onnistuvan ja kuntoutujien pysyvän ryhmässä mukana useamman kuukauden ajan. Moniammatillisella työryhmälläkin on omat odotuksensa ja toiveensa, mutta onneksi ne sentään ovat kovin samansuuntaiset kuin omani. Työelämän asiantuntijana, kuntoutujan omaohjaajana edellytän, että kuntoutuja sitoutuu ja keskittyy vahvasti kuntoutusprosessiin, johon hänet on monien hakijoiden joukosta valittu. Vaikka arjessa sattuisi kaikenlaista koettelua, niin Kelan kuntoutuksen standardi määrittelee tiukasti, että 5 tuntia päivässä on työharjoittelun kesto. Edellytän myös, että kuntoutuja itse on aktiivinen suunnitelmansa laadinnassa, sillä hänen elämästään ja tulevaisuudestaan on kyse. Oma-ohjaajana ylläpidän myös työhöni liittyvää työnantajaverkostoa, sillä siinä kun kurssit ja kuntoutujat vaihtuvat, työnantajat ja työpaikat pysyvät aika vakiintuneina, sen verran pienellä paikkakunnalla kuitenkin toimimme. Huono ohjaus, yhteydenpito tai informaatio kostautuu sillä, että työnantaja ei jatkossa olekaan innokas ottamaan työharjoittelijoita. Kuntoutujan hoitotahonkin suuntaan on tärkeätä välittää oikeanlaista viestiä esimerkiksi kuntoutujan jaksamisesta ja voinnista kuntoutuskurssin edetessä. Lääkityksiä tai hoitokeskusteluja voidaan tarkentaa raporttieni perusteella. Kuntoutussuunnitelman rahoittajien (Kela, työeläkeyhtiöt) suuntaan yhteydenpidon tärkeys korostuu varsinkin silloin, kun haetaan ennakkopäätöstä ammatinvaihtoon liittyvään koulutussuunnitelmaan. Omaohjaaja on niissä tilanteissa tavallaan ”ammatillinen edunvalvoja”, joka pitää oman kuntoutujansa puolia ja perustelee rahoitustarpeita osana kuntoutussuunnitelmaa.

2. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

En pyri opinnäytetyölläni mihinkään proosalliseen joutsenlauluun siitä, että jokaisella sadulla on onnellinen loppu, vaan realistiseen kuvaukseen muutamista erilaisista vaihtoehtomalleista, joihin kurssien aikana on päädytty. Työttömyyden vaikutuksia koskeva tutkimusperintö kertoo, että taloudelliset, terveydelliset ja sosiaaliset ongelmat kasautuvat työttömille ja että ongelmat pahenevat työttömyyden pitkittyessä. (Vähätalo 1998, 120). Muutos vakaiden työsuhteiden fordistisesta taloudesta refleksiivisen talouden "joustaviin" työsuhteisiin (ja siten myös väliaikaisen työttömyyden lisääntymiseen) pakottaa ihmiset omaksumaan uudenlaisia elämänmuotoja niin kulutuskäyttäytymisen kuin yhteisöllisyyden alueilla. Valtion tapa reagoida työelämän muuttuneeseen tilanteeseen on liian usein toteutunut keskittymällä puhumaan heikosta työmoraalista ja hakemaan ratkaisuja työnhakukoulutuksesta. Kuten Vähätalo toteaa: "Kysymys on kuitenkin hyvin laajoista ja rakenteellisista koulutusvajeista, joita ei ratkaista työnhakutaitoja kohentamalla." Esimerkiksi kuntoutuskurssille ohjautunut ammattikouluttamaton rakennusmies tarvitsee välttämättä koulutusta päästäkseen fyysisesti kevyempiin töihin. Hänen tilanteensa ei korjaannu pelkällä työnhakuvalmennuksella. (Vähätalo 1998, 101).

2. 1 Tutkimuskysymys: Ammatillisen kuntoutuskurssin tuloksellisuus - ammatilliset kuntoutussuunnitelmat?

Opinnäytetyöni keskeisimpänä tutkimuskysymyksenä on kuvata muutaman reaaliasiakkaan kautta, minkälaisia ammatillisia kuntoutussuunnitelmia syntyy Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin tuloksena. Sata -komitea asetti kesällä 2008 valmisteluryhmän arvioimaan toimenpiteitä kuntoutuksen vaikuttavuuden parantamiseksi. Komitean tammikuussa 2009 julkaisemassa raportissa (STM:n selvityksiä 2009:19) kuntoutusta käsittelevät linjaukset perustuvat tuon valmisteluryhmän työhön. Kuntoutusta koskevia linjauksia täydennettiin jälleen uuden työryhmän työskentelyn avulla, joka aloitti työnsä keväällä 2009. Tuolloin tavoitteena oli kuntoutuksen kehittäminen työurien pidentämisen edellytysten parantamiseksi. Aihe on varsin ajankohtainen edelleen. Kelan osalta vuoden 2010 alusta alkaneet ammatilliset kuntoutuskurssit etsivät vastausta samaan kysymykseen - kuntoutuksen pitää tukea työuria ja työelämässä pysymistä sekä sinne pääsemistä. Kuntoutuja laatii kuntoutuskursseilla Kelan GAS- tavoitelomakkeen avulla itse omat tavoitteensa ja tämä itseohjautuvuus näkyy myös esimerkkikuntoutujieni valinnoissa. (Notkola 2010).

2.2 Tutkimusotanta

Laadullisen tutkimusotteeni mukaisesti keskityn muutamaa (3-5) harkintani mukaan valittuun kuntoutujaan, joiden omaohjaajana olen toiminut ammatillisen kuntoutuskurssin aikana. Tarkoituksella olen valinnut kuntoutujia eri kohderyhmistä; sekä nuorten että aikuisten erimittaisilta kursseilta. Kerron tarkemmin valintakriteereistä pohdinta osiossa. Varsinaisesti aineiston kylläntyminen eli saturaatiopiste on aihepiirissäni vaikea saavuttaa, sillä ammatilliset kuntoutussuunnitelmat ovat hyvin yksilöllisiä. Siksi keskitynkin muutamalla esimerkillä kuvaamaan erilaisia vaihtoehtoja.

2.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona pidän kaikkea sitä materiaalia, jota kuntoutuskurssin aikana syntyy aina esivalintahaastattelusta loppukeskusteluun. Ennen kaikkea keskityn arkielämän tapahtumien havainnointiin kuntoutujan polkua rinnalta seuraten.

Kirjallisina dokumentteina ammatillisen kuntoutuskurssin aikana syntyy kuntoutuslausunnon lisäksi; sosiaalityöntekijän kyselylomake (Liite 1), jonka avulla työryhmän sosiaalityöntekijä tai sosionomi tarkentaa kuntoutujan sosiaalista tilannetta, sosioekonomista asemaa, velkatilannetta, vireillä olevia etuisuuksia ja muun muassa odotuksia kuntoutuskurssin sisällön suhteen. Depressioseula BDI (Liite 2) on psykologin työväline, jonka avulla hän selvittää kuntoutujan mielialaa ja psyykkisesti kuormittavia asioita, joista sitten voidaan yksilöajalla lähemmin keskustella. RAND36-terveysteemakysely (Liite 3) on kuntoutuslääkäriin keinoja selvittää kuntoutujan terveystottumuksia ja terveydentilaan liittyviä huomioita. Kyselyllä kuntoutuja voi nostaa esille häntä mietityttäviä asioita, joista voi jatkaa keskustelua tarkemmin lääkärin kanssa. Kelan GAS -tavoitelomake (Liite 4) tavoitteenasettelua havainnollistava lomake, jonka avulla kuntoutuja itse voi paitsi määritellä kurssin aikaiset tavoitteensa, myös saattaa ne mitattavaan ja paremmin arvioitavaan muotoon kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointia helpottaakseen. Työelämäasiantuntijan haastattelulomake (Liite 5) ja esihaastattelulomake (Liite 6) liittyvät kuntoutujan esitietojen täydentämiseen ja kuntoutujan työuraan liittyviin erityiskysymyksiin. Kuntoutushakemus (Liite 7) ja kuntoutusraahahakemus (Liite 8) sekä esivalintatahon kannanottolomake (Liite 9) ovat Kelan standardoituja lomakkeita, joilla ensinnä haetaan kuntoutuskurssipaikkaa, toimeentuloa turvaa etuisuutta kurssin ajalle ja esivalinnan puolto liittyy ennen kurssia toteutettavaan haastatteluun, jonka yhteydessä arvioidaan haluaako kuntoutuja hakea kurssille ja millä perusteilla tuo haku olisi syytä dokumentoida. Lisäksi dokumentteina syntyy omaohjaajan haastattelumuistiinpanoja sekä sähköiseen asiakastietojärjestelmään kirjattu päiväkirjatyypinen asiakasrekisteri. Jokaisen esimerkkikuntoutujan kohdalla käytän kaikkia edellä mainittuja liitteitä.

2.4 Haastattelut

Haastattelu on käsitteenä laaja ja monitahoinen. Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mielestä käsitettä ei pidä sitoa liian tiukasti, sillä on olemassa monia tapoja ymmärtää ja toteuttaa haastattelu. Normaali kuulumisien vaihtaminen sisältää samoja ominaisuuksia kuin mitä haastattelulle tutkimusmielessä nähdään ominaiseksi ja siksi miltei mitä tahansa arkielämän keskustelua voidaan kutsua myös haastatteluksi. Suurin ero näiden ”haastatteluiden” välillä on siinä, että tutkimusmenetelmänä haastattelu on ennalta enemmän tai vähemmän suunniteltua, päämäärähakuista keskustelua, jota ohjaa tavallisesti haastattelija. Keskustelunomaisessa haastattelussa sen sijaan keskustellaan vapaammin ilman, että toinen on aina kysymysten esittäjä. Haastattelutilanne etenee käydyn keskustelun perusteella, ei tarkkaan mietittyjen kysymysten.

Haastattelut voidaan jakaa ns. käytännön- ja tutkimushaastatteluihin. Suurin ero näiden haastattelumuotojen välillä on saadun tiedon käytössä. Käytännönhaastattelussa saatua tietoa käytetään hyväksi heti, sillä sen tavoitteena on välitön ongelman ratkaiseminen. Tutkimushaastattelusta saatua tietoa taas voidaan käyttää hyväksi vasta sitten, kun tieto on tieteellisesti varmistettu ja tiivistetty. Näitä kumpaakin tyyppiä voidaan kutsua myös tiedonhankintahaastatteluiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001). Tutkimushaastattelu voidaan jaotella vielä eri haastattelutyypeiksi, jotka esitellään seuraavassa kohdassa. Haastattelu on sopiva tiedonkeruumenetelmä esimerkiksi silloin kun tietojen keruun kohteena on ihmisen näkyvä käyttäytyminen tai hänen ajatuksiensa sisältö. (Järvinen & Järvinen 2000). Täysin yhdenmukaisen lomakehaastattelun ja vapaamuotoisen avoimen haastattelun välimuoto on suunnattu teemahaastattelu. Teemahaastattelu etenee enakkoon mietittyjen teemojen varassa, mutta haastattelutilanteissa on myös liikkumavaraa (Hirsjärvi & Hurme 2001). Juuri enakkoon mietityt teemat erottavat teemahaastattelun avoimesta haastattelusta (Eriksson 1986). Erikssonin mukaan lomakehaastattelu voi olla puolistrukturoitu haastattelu, jos haastattelija voi päättää, missä järjestyksessä ja millä sanamuodoilla hän enakkoon suunnitellut kysymykset kysyy.

Käytän opinnäytetyössäni haastattelua teemahaastattelun tapaan ja se on kulloisestakin kontekstista riippuen hyvinkin vapaamuotoista keskustelua (vrt. omaohjaajan keskustelut), joka voi sisältää sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Teemahaastatteluissa käsitellään samat aiheet kaikkien haastateltavien kanssa. (Preece ym. 2002) Teemahaastattelun käyttö sopii samoihin tilanteisiin kuin avoin haastattelu, ja se onkin lähempänä avointa haastattelua kuin lomakehaastattelua. Usein oma-ohjaaja käyttää paljon aikaa kuntoutujaa mietityttäviin ja epävarmuutta aiheuttaviin kysymyksiin, kuten toimeentuloturvaan kurssin jälkeen, kuntoutussuunnitelman varavaihtoehtoihin yms. ennen kuin päästään aivan konkreettiseen, ajankohtaista kurssin aikaista etenemistä kohentavaan teemaan. (Hirsjärvi & Hurme 1995).

Haastattelussa, kuten muissakin tutkimusmenetelmissä, on hyvät ja huonot puolensa. Kuntoutustyössä kuntoutustyöntekijän ja kuntoutujan välinen vuoropuhelu teemoittuu kuntoutujan elämäntilanteen ja kuntoutustavoitteiden mukaan. Kuntoutumiseen liittyviä asioita on hyvä aikatauluttaa ja eritellä siten, että ”pala palalta” yhdessä rakennetaan kuntoutussuunnitelmaa (Eskola & Suoranta 1999, 37).

2.5 Kvalitatiivinen sisältöanalyysi

Laadullinen, kvalitatiivinen tutkimukseni pyrkii olemaan tutkimusotteeltaan eksploratiivista, uutta tietoa ja havaintoja tunnustelevaa. Jokaisen kuntoutujan onnistuminen ja eteneminen kuntoutussuunnitelmansa laadinnassa on hyvin yksilöllistä mutta joiltakin osin voin varovasti yleistää tuloksiani induktiivisesti, yksilön tuloksista yleisempiin suuntaviivoihin edeten. Teemahaastattelujen aineistoa ja etnografista havainnointia analysoin tulos-osiossa väljällä analyysiraamilla, jossa erittelen teemoittain kuntoutujan ammatillisen suunnitelman laadinnan prosessia. Menetelmää kutsutaan sisällön analyysiksi tai sisältöanalyysiksi. (Uusitalo 1991, Hirsjärvi ym. 2007, Tuomi & Sarajärvi 2009).

2.6 Omaohjaaja etnografisena havainnoijana

Miten kuntoutujan osatyökykyisyys mahdollisesti näkyy työsuorituksissa tai työpaikan perehdyttäjän palautteessa? Kuinka kuntoutuja reagoi vaikeuksiin ja terveyden koettelemuksiin? Miten hän selviää uusissa sosiaalisissa tilanteissa? Etnografisella lähestymistavalla pyrin opinnäytetyössäni holistiseen, kuvailevaan tutkimustapaan, jossa hyvin kontekstisidonnaisella tavalla kuvaan otantani kuntoutujien etenemistä ammatillisen kuntoutuksen poluilla. Etnografisella tutkimuksella ei pyritä löytämään vain yhtä ainoata totuutta, vaan pohdinta voi olla moniulotteista. (Syrjäläinen 1994, 77–78).

Etnografia (ethnography) on tutkimusmenetelmä, jossa tutustutaan osallistuvan havainnoinnin avulla käyttäjän ympäristöön, joka koostuu niin fyysisestä kuin sosiaalisesta ympäristöstä. Kenttätutkimusvaiheessa tutkija tarkkailee tutkimuskohdetta ja pyrkii ymmärtämään tapahtumien merkitystä havainnoitavien omasta näkökulmasta. Oleellisena osana aineiston keruuta on myös haastattelu ja keskustelu, jotka mahdollistavat käyttäjän kertoa omia näkemyksiä teoistaan ja haastattelijan kysyä epäselviä asioita. (Metsämuuronen 2000). Etnografia mahdollistaa teorian ja empirian molemminpuolisen vuorovaikutuksen, eli havainnot, joita tehdään, sitoutuvat johonkin tiettyyn teoreettiseen näkökulmaan. Menetelmä mahdollistaa sen, että tutkija voi ilmaista asioita persoonallisemmin. Tutkija voi tuoda esille myös omia havaintoja, joita on tehnyt haastattelun aikana eikä vain haastateltavan sanomia asioita, kuin muissa menetelmissä. Tehtävänä on pyrkiä ymmärtämään ihmisen tekoja ja tekojen taustalta vaikuttavia merkityksiä. Tutkija pyrkii asettumaan tutkittavan asemaan. Mitä intensiivisempään ja avoimempaan vuorovaikutukseen tutkija pääsee tutkittavan kanssa, sen luotettavampia tulkintoja tutkija voi tehdä. (Anttila, 2000). Otantani kuntoutuskurssilaisten oma-ohjaajana olen kulkenut heidän rinnallaan kurssin alkutaipaleelta asti. Kurssin ryhmävaiheen aikana oma-ohjaaja käy keskustelua kuntoutujan tavoitteista Kelan GAS -lomakkeen (Liite 4) mukaisesti. Olen kokenut oma-ohjaajana toimimisen etnografisena havainnointina paitsi ryhmävaiheen vuorovaikutuksessa, myös kuntoutujan työharjoittelua seurattessani.

Eskola ja Suoranta (1998) tiivistävät ja luonnehtivat etnografista tutkimusta seuraavasti: Etnografisessa tutkimusotteessa ihmisten toimintaa tutkitaan pääosin jokapäiväisissä tilanteissa ja tutkimusaineistoja kerätään monista eri lähteistä. Pääasiallisimmat tiedonlähteet ovat havainnoinnin eri muodot, keskustelut ja haastattelut. Tietojen kerääminen on ennalta suhteellisen määräämätöntä ja strukturoimatonta. Tietojen analysoinnissa ei käytetä valmiita luokituksia, vaan tutkimusta ohjaavat tutkijan tiedostetut ja tiedostamattomat ennakkokäsitykset. Tutkimuskohteena on monasti jokin yksittäinen tilanne tai jonkin ryhmän toiminta. Aineiston analyysissa tarkastellaan aineiston sisältämiä merkityksiä ja ihmisten toiminnan mieltä tai tavoitteita. Raportoinnissa tulokset esitetään pääasiassa kirjallisina kuvauksina ja selityksinä. (mt.)

Etnografia ei ole mikään yksittäinen tiedonkeruumenetelmä vaan pikemminkin tutkimuksen tyyli, jossa tavoitteena on ymmärtää ihmisten toimintaa ja sen sisältämiä sosiaalisia merkityksiä tietyssä ympäristössä. Vaikka itse tutkimuksen yksityiskohdat saattavat vaihdella, etnografinen tutkimus sisältää yleensä luonnollisissa olosuhteissa (kuntoutuksen lähijakso, työharjoittelu) tehtävää periodimaista kenttätyötä sen kulttuurin tai ryhmän parissa, joka on tutkimuksen kohteena. Tältä osin näen paljon yhtymäkohtia juuri periodimaiseen kuntoutuskurssityöhön rinnastaen. Ajatuksena on tietoinen kohteeseen sisälle meneminen, siihen henkilökohtaisesti tutustuminen (oma-ohjaajan läheinen rooli kuntoutujaan), havainnointi ja oppiminen. (Vuorinen 2005, 63–64). Etnografisen tutkimuksen tekijä eli *etnografi* (*ethnographer*) toimii eräänlaisena kääntäjänä tai välittäjänä kohteen ja tutkimustulosten välillä. Kenttätyön avulla saadaan selville, mitä ihmiset tekevät; tutkijan tehtävänä on analysoida ja tulkita tuloksia. Etnografia ei ole koskaan puolueetonta, vaan tutkijan rooli vaikuttaa merkittävästi lopullisiin tuloksiin. (Vuorinen 2005, 63–66).

3. AMMATILLINEN KUNTOUTUS

Ammatillinen kuntoutus on tarkoitettu työssä käyvälle tai työelämään siirtyvälle henkilölle, jonka työkyky on jo heikentynyt tai jota uhkaa työkyvyttömyys lähivuosina. Alle 63-vuotiaalla työntekijällä ja yrittäjällä on oikeus ammatilliseen kuntoutukseen silloin, kun työkyvyttömyys uhkaa lähimmä viiden vuoden kuluessa. Työelämässä olevien ja pidempään työskennelleiden (noin viisi vuotta) vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen ensisijaisena järjestäjänä ovat työeläkelaitokset. Ammatillinen kuntoutus on hyvin potentiaalinen, mutta monelta osin riittämättömästi hyödynnetty mahdollisuus suomalaisten työurien pidentämiseksi. Voidaan perustellusti kysyä, onko kuntoutus ja erityisesti ammatillinen kuntoutus suomalaisessa työ-, sosiaali- ja terveystaloudessa sekä kansallisissa kehittämisohjelmissa eristetty omaksi alueekseen, jossa keskeisempää on miettiä "vajaakuntoisuuden ja eläkekriteerien rajoja ja täyttymistä" kuin uusia ammatillisen kuntoutuksen palveluinnovaatioita? Esimerkiksi sosiaaliturvauudistuksia valmistelleen Sata-komitean toimesta ammatillista kuntoutusta ei nostettu vahvasti rakenteellisen kehittämispolitiikan kohteeksi. Kelassa on parhaillaan meneillään työhön kuntoutuksen kehittämishanke (2007–2011), jonka tarkoituksena on saada käyttöön muun muassa ammatillisessa kuntoutuksessa sovellettavia kuntoutusmalleja, joiden kehitysideoina ovat muun muassa uudenlainen työlähtöisyys ja työliitanta (Suikkanen ym. 2010). Mielenterveyskuntoutujat, vieraista kulttuureista kotoisin olevat ja uuteen ammattiin koulutautuvat ovat ennusteen mukaan kasvava joukko sekä ammattioppilaitoksissa että työelämässä. Alla olevassa taulukossa, vuodesta 2000 vuoteen 2009, näyttäytyy muun muassa vajaakuntoisten työnhakijoiden lisääntyvyys – ammatillisen kuntoutuksen tarve on kasvava. Taulukkoon liittyen mainittakoon, että vuonna 2010 Kelan ammatillista, vajaakuntoisille kohdennettua kuntoutusta käytti 12950 suomalaista, kun vastaavasti vuonna 2009 työeläkekuntoutusta hyödynsi 5875 suomalaista. (www.Kela.fi luettu 23.2.2011). Työ- ja elinkeinoministeriön tiedotteiden mukaan Suomessa em. väestöryhmien osuus kokonaisuudesta on Eurooppalaista minimitasoa. Onko Suomella varaa antaa osatyökykyisten ajelehtia ja pysyä kuntoutustuella/työkyvyttömyyseläkkeellä vaiko sosiaalista heitä erilaisin palkkatukitoin, erityisoppilaitosten ja ammattioppilaitosten voimin? (vrt. Takala 1993; Ilmarinen 2006, 82; Juote & Anttila 2007, 41-45, 103).

Taulukko 1. Vajaakuntoiset työnhakijat ja työttömät (Työ- ja elinkeinoministeriö):

vuosi	Työnhakijoita	Vajaakuntoiset työnhakijat	Vajaakuntoiset työttömät	Vajaakuntoisten osuus työnhakijoista (%)
2000	849 321	83 015	68 692	9,8
2001	816 474	84 552	68 601	10,4
2002	810 361	85 600	67 418	10,6
2003	808 762	87 368	66 857	10,8
2004	804 592	89 936	67 461	11,2
2005	782 999	91 069	67 325	11,6
2006	746 549	91 632	66 958	12,3
2007	702 759	92 524	66 145	13,2
2008	692 839	93 674	65 647	13,5
2009	796 549	96 006	66 743	12,1

Käsitteestä kuntoutus on olemassa monia erilaisia määritelmiä. Yhteiskunnan muutokset ovat vaikuttaneet siihen, miten kuntoutus on vuosien varrella kehittynyt. Aikaisemmin kuntoutus kohdistui tarkasti rajattuihin vammaisryhmiin, mutta nykyään se on osa yleisiä, yhteiskunnallisia palveluja. Kuntoutuksen sairauskäsitys on laajentunut biomedikaalisesta biopsykososiaaliseksi ja korvaavan työotteen tilalle on tullut varhainen väliintulo eli interventio. Tällä tarkoitan käytännössä sitä, että lääketieteellinen painotus ammatillisessa kuntoutuksessa vähenee ja että huomiota kiinnitetään enemmän sosiaalisiin ja psykologisiin asioihin, jopa esteisiin kuntoutujan elämässä. Samalla kuntoutuksen lähtökohdaksi ovat tulleet elämänhallinnan ongelmat. Kuntoutusmenetelmät ovat monipuolistuneet sekä kuntoutujan omaa panosta korostetaan aiempaa enemmän.

Nykyaikainen määritelmä kuntoutuksesta korostaa sen tehtävää elämänhallinnan tukijana. (Lindgren 2005, 239.)

Kuntoutus on suunnitelmallista ja monialaista, jonka yleistavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämänsä tilanteissa, jossa hänen sosiaalista selviytymistään ovat sairaudet tai muut syyt heikentäneet. Kaikki sairaut eivä t tarvitse kuntoutusta eikä kaikki kuntoutusta tarvitsevat ole sairaita. (Rissanen ym. 2008, 529).

3.1 Ammatillisen kuntoutuksen järjestelmä Suomessa

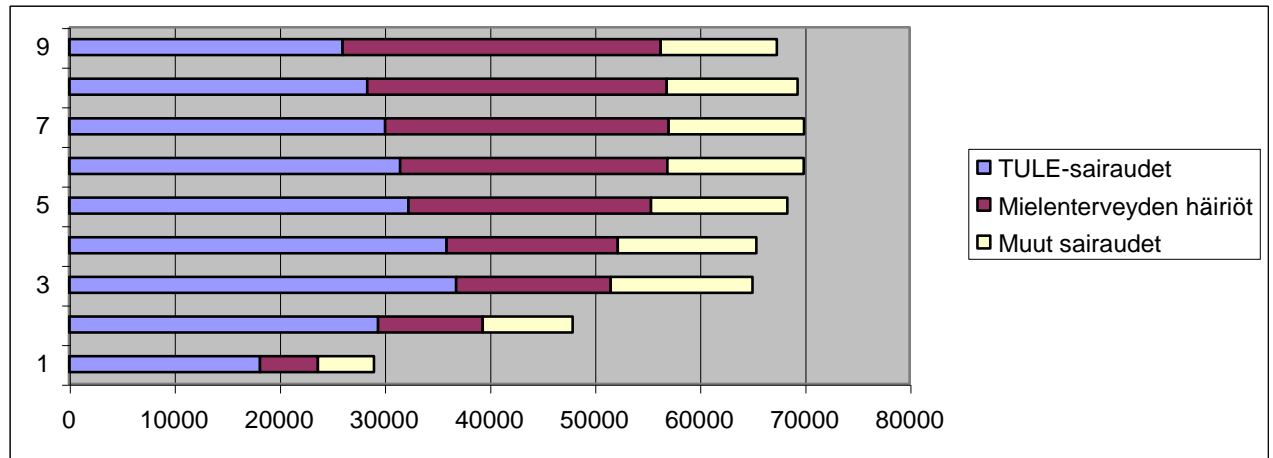
Vastuu ammatillisesta kuntoutuksesta Suomessa jakautuu useille viranomaisille ja järjestelmille, joista merkittävimmät ovat työ- ja elinkeinohallinto, Kela ja työeläkelaitokset.

Suomalaisen kuntoutuksen vastuunjako on monelta osin perusteltua mutta periaatteellisenä kysymyksenä on mielenkiintoista, paitsi byrokratian ja määrittelyn näkökulmasta, myös tietynlaisena yhteiskunnallisena mekanismina, jossa erottuvat työmarkkinoiden ”insiderit” ja ”outsiderit”, joiden välille luodaan eroja jopa silloin, kun he ovat menettämässä työpaikkansa tai heidän työkuuntensa vaarantuu. (Suominen 2007, 69–70).

3.2 Kansaneläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus

Kansaneläkelaitoksen ammatillinen kuntoutus on tarkoitettu työssä käyvälle tai työelämään siirtyvälle henkilölle, jonka työkyky on jo heikentynyt tai jota uhkaa työkyvyttömyys lähivuosina, eikä hänellä ole oikeutta työeläkevakuutusyhtiöiden työeläkekuntoutukseen. Kelalta voi saada ammatillista kuntoutusta esimerkiksi siirtyäkseen työelämään vajaakuntoisuudesta huolimatta tai palatakseen työhön oltuaan pitkään poissa työelämästä. Kansaneläkelaitoksen kuntoutusmahdollisuuksia ovat muun muassa:

- kuntoutustarveselvitykset
- työ- ja koulutuskokeilut
- ammatilliset kuntoutuskurssit
- ammatillinen koulutus
- ammatillisen koulutuksen vuoksi välttämätön yleissivistävä koulutus
- työhön valmennus
- työkykyä ylläpitävä ja parantava valmennus (Tyk)
- vaikeavammaisten apuvälineet työhön tai opiskeluun
- muu opiskelun tai työn takia välttämätön kuntoutus
- elinkeinotuki yritystoimintaan



Kuvio 2. Kelan kuntoutujat sairausryhmittäin

Kuviossa 2. havainnollistan keskeisimpien sairausryhmien (tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja mielenterveyden häiriöistä kärsivät) kuntoutujien määriä siten, että kuvion pystyakselin numerointi alhaalta ylös 1 -> 9 kuvaa kehitystä vuodesta 1990 vuoteen 2009 saakka. Tulesairaiden määrän vähentyessä mielenterveyden häiriöt ovat lisääntyneet tasaisesti, muiden sairausryhmien määrän pysyessä suhteellisen samana. Vaaka-akselin luvut ovat kuntoutujamäärät yhteensä, esimerkiksi alimmalla rivillä (vuonna 1990) kokonaiskuntoutujien määrä jäi alle 30000, kun taas vuosina 2006 ja 2007 saavutettiin yhteensä 70000 kuntoutuspäätöstä.

3.3 Ammatilliset kuntoutussuunnitelmat

Kuntoutussuunnitelma on henkilön kuntoutumisen kokonaisjärjestelyjen tueksi laadittu kirjallinen asiakirja, johon on kirjattu kuntoutujan ja yhteistyöverkoston kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta päätetyt tarpeelliset toimenpiteet aika-tila- ja toteutusvastuineen. Kuntoutussuunnitelmaa ohjaavat kuntoutujan tarpeet ja kuntoutussuunnitelmaan kirjataan kuntoutujan asettamat tavoitteet omalle kuntoutukselleen. Kuntoutussuunnitelma luo pohjan kuntoutujan sitoutumiselle omaan kuntoutumisprosessiinsa. (Rissanen ym. 2008, 627–628.) Kuntoutussuunnitelma on yksi keskeinen keino, jolla voidaan yhdistää ja hallita kuntoutuspalvelun kolmikannan välistä yhteistyötä kuntoutuspalvelujen tilaajan, tuottajan ja käyttäjien välillä (Lindh 2007, 5). Kuntoutussuunnitelman lähtökohtana on hakijan aikaisempi työkokemus, koulutus, valmiudet, kiinnostus ja tavoitteet. Kuntoutussuunnitelman laatimisessa kuntoutuja voi käyttää apuna kuntoutuksen eri asiantuntijoita, jotka neuvovat ja ohjaavat kuntoutujaa. Hyvä kuntoutussuunnitelma sisältää useampia vaihtoehtoja aikatauluineen. Tavoitteena on aina kuntoutujan nykyistä tai aikaisempaa työtä paremmin soveltuva työ, jossa kuntoutuja sairauden aiheuttamista työkyvyn rajoitteista huolimatta voi jatkaa työskentelyään.

3.4 Kiipulan ammattiopisto

Kiipula on ammatillisen erityisopetuksen, aikuiskoulutuksen ja kuntoutuksen osaamiskeskus ja palvelujen tuottaja. Perustehtävä on vahvistaa asiakkaidemme työelämävalmiuksia ja kehittää työelämäkäytäntöjä kohti esteetöntä ja suvaitsevaa yhteiskuntaa.

Kiipulan koulutus- ja kuntoutuskeskusta ylläpitää Kiipulasäätiö. Palveluksessa on noin 400 alan ammattilaista. Päivittäinen asiakasmäärä on noin 1 000 opiskelijaa ja kuntoutujaa ja vuosivaihto on noin 28 miljoonaa euroa. Toimintaa on kymmenellä paikkakunnalla Etelä-Suomen alueella. Kiipulan kokonaisuuteen kuuluvat ammattiopisto, kuntoutuskeskus ja puutarha.

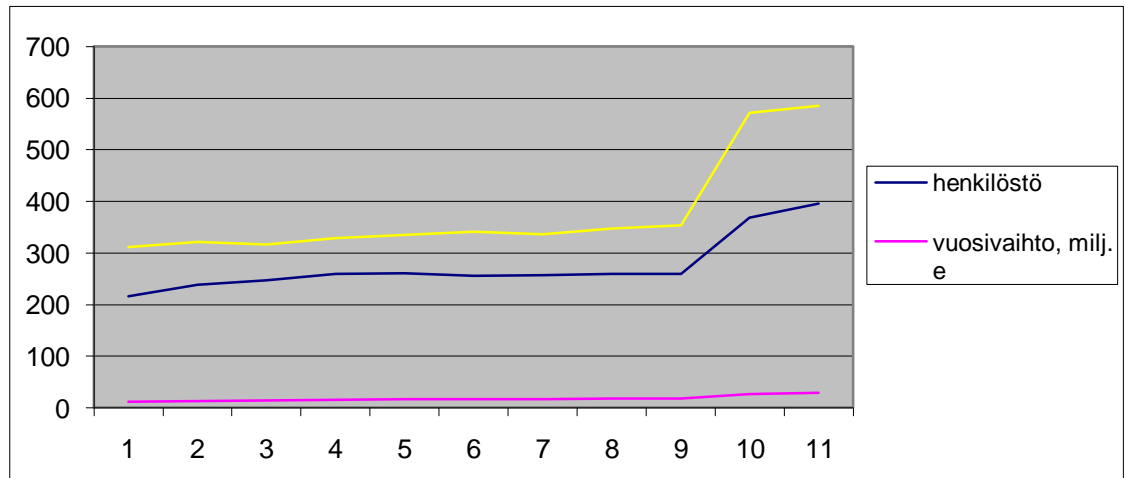
Alla olevilla taulukolla ja kuviolla havainnollistan Kiipulasäätiön henkilöstön, vuosivaihdon ja opiskelijamäärän kehitystä 2000-luvulla. Säätiön kehitys on ollut maltillista ja vuoden 2009 volyymin kasvu selittyy Perttulan erityisammattikoulun fuusioitumisella osaksi Kiipulasäätiön toimintaa. Nykypäivänä noin kolmannes Säätiön työntekijöistä työskentelee muualla kuin päätoimipaikassa, Janakkalan Kiipulassa.

Taulukko 4. Kiipulan koulutus- ja kuntoutuskeskuksen henkilöstö-, erityisopiskelija- ja vuosivaihto määrät 2000 – 2010

Tunnus-luku	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
henkilöstö /htv	216	238	247	259	261	256	257	260	259	369	396,1
vuosi-vaihto, milj €	12,2*	13,5	14	15,7	16,2	16,2	16,3	17,4	17,5	26,3	28,7
opiskelija-määrä	312	322	317	329	335	341	336	347,0	354	572	585

* 73,1 milj. mk

opiskelijamäärä = erityisopiskelijat, ei aikuiskoulutusta



Kuvio 3. Kiipulasäätiön henkilöstön, vuosivaihdon ja opiskelijamäärän kehitys vuosina 2000–2010

Kiipulan ammattiopisto on ammatillinen erityisoppilaitos ja ammatillisen erityisopetuksen kehittämiskeskus. Vuonna 2009 Perttulan erityisammattikoulu yhdistyi osaksi Kiipulaa ja tämän myötä liikevaihto nousi noin 9 milj. euroa. Oppilaitos on siis tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Koulutuksen tavoitteena on hyvä elämä ja työ. Kiipulan ammattiopiston erityisopetus tarjoaa ammatillista peruskoulutusta sekä valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Kiipulan aikuiskoulutuksen erityistä osaamista on työ- ja toimintakyvyltään heikentyneiden aikuisten kouluttaminen. Kehitämme koulutus- ja kuntoutuspalveluja yhteistyössä Kelan, työhallinnon ja yritysten kanssa. Näiden toimintojen avulla Kiipula pyrkii entistä paremmin palvelemaan erityisryhmiä ja ohjaamaan heitä ammatinvalintaan, ammatilliseen osaamiseen, työkyvyn ylläpitämiseen ja työpaikan löytymiseen liittyvissä kysymyksissä.

Ammatillinen aikuisten pitkäkestoinen kuntoutuskurssi

Kiipulan ammattiopisto järjestää yhteistyössä Kelan kanssa ammatillista avokuntoutusta. Ammatillisia aikuisten pitkäkestoisia kuntoutuskursseja järjestetään Vantaalla, Tampereella, Lahdessa, Hämeenlinnassa, Espoossa ja Riihimäellä. Ammatillinen kuntoutuskurssi on tarkoitettu 26–60 -vuotiaille henkilöille, joiden terveydentila rajoittaa työelämään tai koulutukseen sijoittumista.

Ammatillinen koulutus tai työelämäkokemus ei ole kurssille välttämätön edellytys, vaan kuntoutuksen lähtökohtana on osallistujan terveydentilan sekä työ- ja koulutushistorian pohjalta laadittava yksilöllinen suunnitelma. Kurssilta saa tukea sopivan työn tai ammatin löytämiseen, työelämässä selviytymiseen ja tulevaisuuden suunnitelman laatimiseen työuran vakiinnuttamiseksi. Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on myös vahvistaa elämänhallintaa ja opastaa hyödyntämään lähiverkostoja sekä vertaistukea. Kuntoutukseen haetaan Kelan kuntoutushakemuksella ja kurssin henkilökunta suorittaa esivalintahaastattelun, jossa tarkennetaan kurssin tavoitteita ja varmistetaan hakijan soveltuvuus ryhmämuotoiseen kuntoutukseen.

Ammatillinen aikuisten lyhytkestoinen kuntoutuskurssi

Kiipulan ammattiopisto järjestää yhteistyössä Kelan kanssa ammatillista avokuntoutusta. Ammatillisia aikuisten lyhytkestoisia kuntoutuskursseja järjestetään Vantaalla, Tampereella, Lahdessa ja Hämeenlinnassa. Ammatillinen kuntoutuskurssi on tarkoitettu 26–60 -vuotiaille henkilöille, joiden terveydentila rajoittaa työelämää tai koulutukseen sijoittumista. Lyhytkestoinen kurssi soveltuu erityisen hyvin silloin, kun kuntotutujalla on jo ammatillinen koulutus, mutta vaikeuksia työllistyä vajaakuntoisuuden tai elämänhallinnan hankaluuksien vuoksi. Kurssin tavoitteena on auttaa sinua pääsemään työelämää joko suoraan työharjoittelun kautta tai etsimällä sinulle sopiva koulutus- tai ammattiala työharjoittelussa ja laatimalla jatkosuunnitelma työhön palaamiseksi esimerkiksi koulutuksen avulla.

Lisäksi ammatillisen kuntoutuskurssin tavoitteena on auttaa osallistujia omien voimavarojen tunnistamisessa, elämänhallinnan ja aktiivisuuden lisäämisessä sekä lähiverkoston ja vertaistuen hyödyntämisessä. Kuntoutukseen haetaan Kelan kuntoutushakemuksella ja kurssin henkilökunta suorittaa esivalintahaastattelun, jossa tarkennetaan kurssin tavoitteita ja varmistetaan hakijan soveltuvuus ryhmämuotoiseen kuntoutukseen.

Nuorten ammatillinen kuntoutuskurssi

Kiipulan ammattiopisto järjestää yhteistyössä Kelan kanssa ammatillista avokuntoutusta. Nuorten ammatillisia kuntoutuskursseja järjestetään Vantaalla, Tampereella, Lahdessa, Hämeenlinnassa ja Riihimäellä. Ammatillinen kuntoutuskurssi on tarkoitettu 16–25 -vuotiaille, joiden terveydentila rajoittaa sijoittumistasi työhön tai opiskeluun. Ammatillinen koulutus tai työelämäkokemus ei ole kurssille välttämätön edellytys, vaan kuntoutuksen lähtökohtana on kuntoutujan tilanteen pohjalta laadittava yksilöllinen suunnitelma. Kurssilta saa tukea sopivan työn tai ammatin löytämiseen.

Kuntoutujaa tuetaan selviytymään työelämässä ja laatimaan tulevaisuuden suunnitelma työuran vakiinnuttamiseksi. Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteina ovat myös elämänhallinnan vahvistaminen ja sosiaalisten taitojen lisääminen, ammatillisten valmiuksien parantaminen ja toimivan tukiverkoston luominen omalle paikkakunnalle. Kuntoutukseen haetaan Kelan kuntoutushakemuksella ja kurssin henkilökunta suorittaa esivalintahaastattelun, jossa tarkennetaan kurssin tavoitteita ja varmistetaan hakijan soveltuvuus ryhmämuotoiseen kuntoutukseen.

4. TOTEUTUNEITA KUNTOOUTUSPOLKUJA



Kuvio 4. Ammatillisen kuntoutuskurssilaisen polku
(itse tehty kuvio).

Kuviossa 4. kuvataan ammatillista kuntoutuskurssia käyvän henkilön etenemistä vaihe vaiheelta esivalintahaastattelusta ammatillisen kuntoutussuunnitelman laatimiseen: uuden koulutuksen sekä / tai työelämän aloittamiseen.

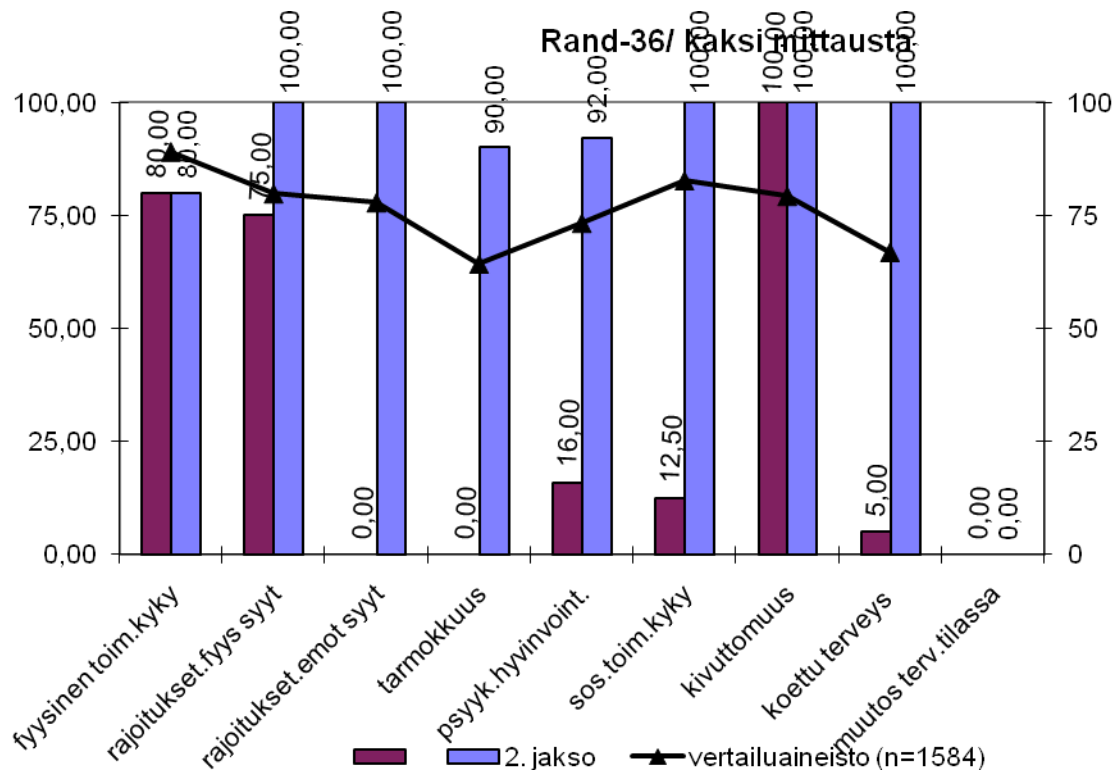
4.1 Lyhyen kurssin kuntoutuja (51 vuorokautta)

Esimerkkitapaukseni edustaa käytännössä hyvin optimaalisesti edennyttä kuntoutuspolkua. Kuntoutuja täyttää sairausperusteillaan ammatillisen kuntoutuksen kriteerit, eli on todella työkyvytön entiseen ammattiinsa, mutta oli työstänyt jo kurssille tullessa omaa ammatillista jatkosuunnitelmaansa uuden ammattialan ja työharjoittelupaikan suuntaan. Näin ollen kolmen viikon lähijakso koululla oli aivan sopivan mittainen - ei lainkaan liian lyhyt, kuten monilla - ja kuntoutus eteni saman tien uudelleen koulutukseen.

Kuntoutuja on 49-vuotias entinen autoilija-yrittäjä, jolla koulutustaustana kansakoulu ja 3 luokkaa oppikoulua. Aloitti 17-vuotiaana maanrakennuskurssin, ajoi "karhua" 2 vuotta Heinolassa, loka-autoa kolmisen vuotta, kävi rekkakurssin 21-vuotiaana ja siirtyi isoon kuljetusalan yritykseen rekanajoon, jota teki vuoteen 1994 asti. Kuntoutuja osti oman rekka-auton, kävi yrittäjäkurssin ja ajoi autoa vuoteen 1999 asti, jolloin sairastui psykoosiin. Hoitojen jälkeen Kuntoutuja ajoi linja-autoa 3 vuotta ja käytyään yrittäjäkoulun, toimi autoilijana (omalla nimellään) toiminimellä 6 vuotta - loppuun palamiseen asti. Jäi sairauslomalle kesän aikana 2010 sekä myi yrityksensä ja kaluston syksystä 2010.

Kuntoutustyöryhmän arvio ja jatkosuunnitelma

Kuntoutuja on hyvin omatoiminen ja tekevä – toipunut siinä määrin että kykenee toki aloittamaan uudelleen kouluttautumisen. Kuntoutuja oli hyvä kuntoutuja, juuri sopiva (aivan kuin tilaustyönä) lyhyeen ammatilliseen kuntoutuskurssiin. Suntiokoulutus on lähtenyt hyvin liikkeelle, kuntoutuja on yksi parhaimmista opiskelijoista. Pienimuotoista harmia – poikkeama optimaalista etenemisestä - syntyi siitä, kun rahoittajaa koulutuksen ajaksi ei millään löytynyt. Työttömyyskassa ei alkanut ja Kela halusi odottaa työeläkekassan kannanoton ensin. Kielteiset kannanotot perusteltiin sillä, ettei kyseessä ollut työperäinen sairaus. Nyt kesäkuussa 2011 työeläkekassa myöntyi rahoittamaan koulutuksen. Kuntoutuksen vaikuttavuuden näkökulmasta katsoen, lyhyen kurssin kuntoutujan eteneminen oli kiitettävää, hän kykeni löytämään ja aloittamaan kokonaan uuden työuran.



Kuvio 5. Lyhyen kurssin kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset

Kuviossa 5 näkee lyhyen kurssin kuntoutujan elämänlaadun huomattavaa, hyvään suuntaan tapahtunutta muutosta, kuin myös (RBDI) Mielialakyselyssä selkeää kohentumaa; kurssin alussa depressiivisyys oli 12 ja lopussa 2.

4.2 Pitkän kurssin kuntoutuja (112 vuorokautta)

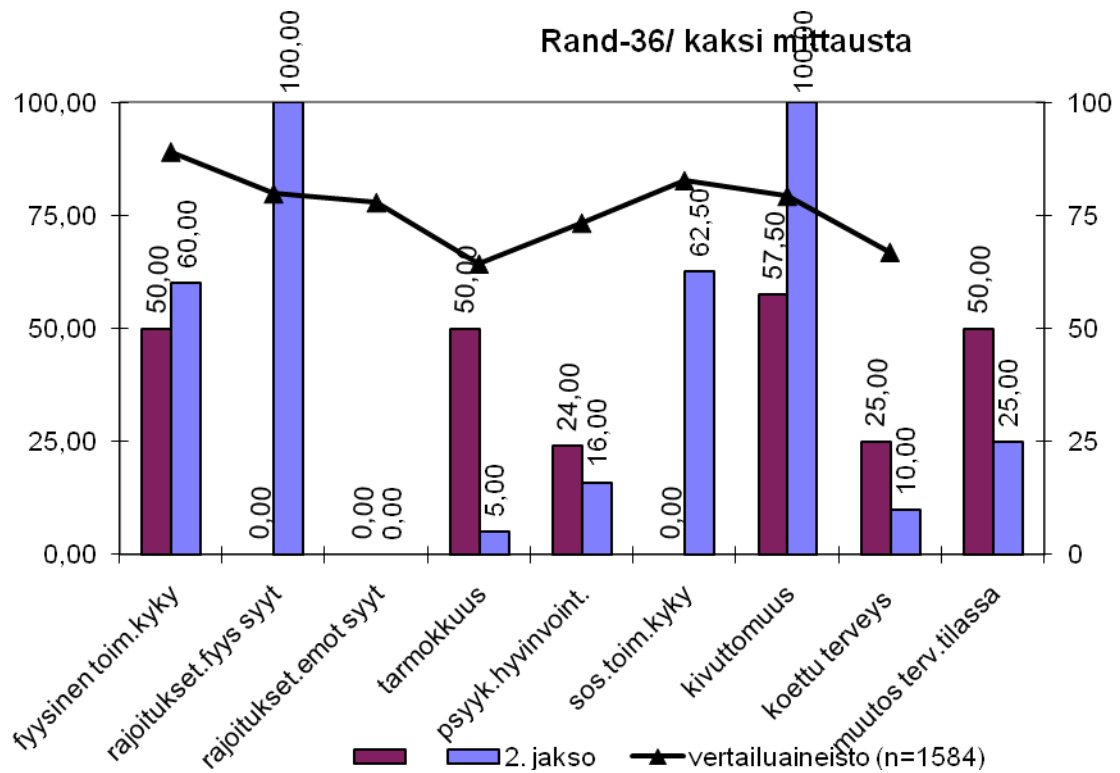
Kuntoutuja on maahanmuuttaja ja koulutukseltaan piirtäjäinsinööri. Kuntoutuja toimi entisessä kotimaassaan 4 vuotta vanhussosiaalihuollon kotihoitajan työtehtävissä. Suomeen muutettuaan aloitti lähihoitajaopinnot, psyykkinen kunto romahti ja hän jäi sairauslomalle. Noin vuoden sairauslomalla oltuaan ohjautui kurssille selvittämään palvelutalotyön soveltuvuutta työkunnolle. Henkilökohtaisen tuen tarve on suuri, avioeron myötä sosiaalinen verkosto on niukka.

Kuntoutuskurssi toi kaivattua vaihtelua ja toimintaa päiviin. Lähijaksolle säännöllisesti osallistuva, alkuun ujo ja hiljainen, mutta nopeasti ryhmäytyvä, kuunteleva ja kysyttäessä vastaava. Omaohjaaja keskusteluissa kuntoutuja kertoi avoimesti asioistaan, kuin myös tarpeestaan henkilökohtaiseen tukeen. Jaksaminen kuntoutuksen alussa oli hieman haurasta, mutta matkan varrella tapahtui selkeää voimaantumista. Tämä voimaantuminen muuttui loppua kohden väsymykseksi, johtuen pitkälti seurustelusuhteesta toiseen kuntoutujaan – tämän kuntoutuja kertoi itse. Työharjoittelun työnkuva rakentui voimaantumisen tavoitteesta, Suomen kielen alkeiden opetukseen maahanmuuttajille sekä kädentaidot ryhmän pitämiseen. Palaute maahanmuuttajilta, kädentaidot ryhmäläisiltä, kuin myös työntekijöiltä oli hyvä. Kuntoutujalla on luontainen kyky ihmisten kohtaamiseen sekä ryhmäohjaukseen.

Kurssin tuloksina: oma asunto, kalusteet, sosiaalistava työharjoittelu, tukihenkilön hankinta, ammatillinen suunta selkiintyi -> hyvät kädentaidot. Lähihoitajakoulutus vaihtuu tulevaisuudessa vapaa-ajanohjaajan koulutukseen. Kuntoutustuen jatko, jotta suomen kieli kohenee ja kuntoutuja toipuu koulutuskuntoon.

Kuntoutustyöryhmän arvio ja jatkosuunnitelma

Käytyjen keskusteluiden perusteella Kuntoutujalla on mahdollisuus työelämään/koulutukseen; parantamalla Suomen kielen taitoaan, saaden näin itsevarmuutta sekä harjoittamalla itsenäisten päätösten tekoa saaden luottamusta itseensä. Suositellaan toimeentuloksi sairausloma/ kuntoutustukea riittävän pitkänä jotta toipuminen saadaan sille tasolle, että kuntoutuja kykenee ammatilliseen koulutukseen ja näin siirtymään työelämään. Optimaaliseen kuntoutuksen etenemiseen verrattuna kuntoutuksen ajoitus ei ollut täysin onnistunut, sillä suunnittelun yhteydessä todettiin siis edelleen tarve sairauslomaan. Toisaalta nyt saatiin rakennettua näkymiä sairausloman jälkeiseen aikaan, mikä sinällään voi jo kohentaa toipumista. Kuntoutujalla on myönteinen tulevaisuuden näkymä.



Kuvio 6. Pitkän kurssin kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset

Kuviossa 6 kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittauksessa esimerkiksi alun mittaus tarmokkuudessa (vireystila, energian taso) on viitearvojen hyvällä tasolla – lopussa huomasti viitearvojen alle! (RBDI) mielialakyselyssä kurssin alussa 24 pistettä ja lopussa 26 pistettä eli depressiivisyys on vaikea asteinen. Kuntoutuja tiedostaa sen, että hänellä on mahdollisuus toipua niin, että henkilökohtainen elämä kantaa ja työelämä muuttuu realistiseksi.

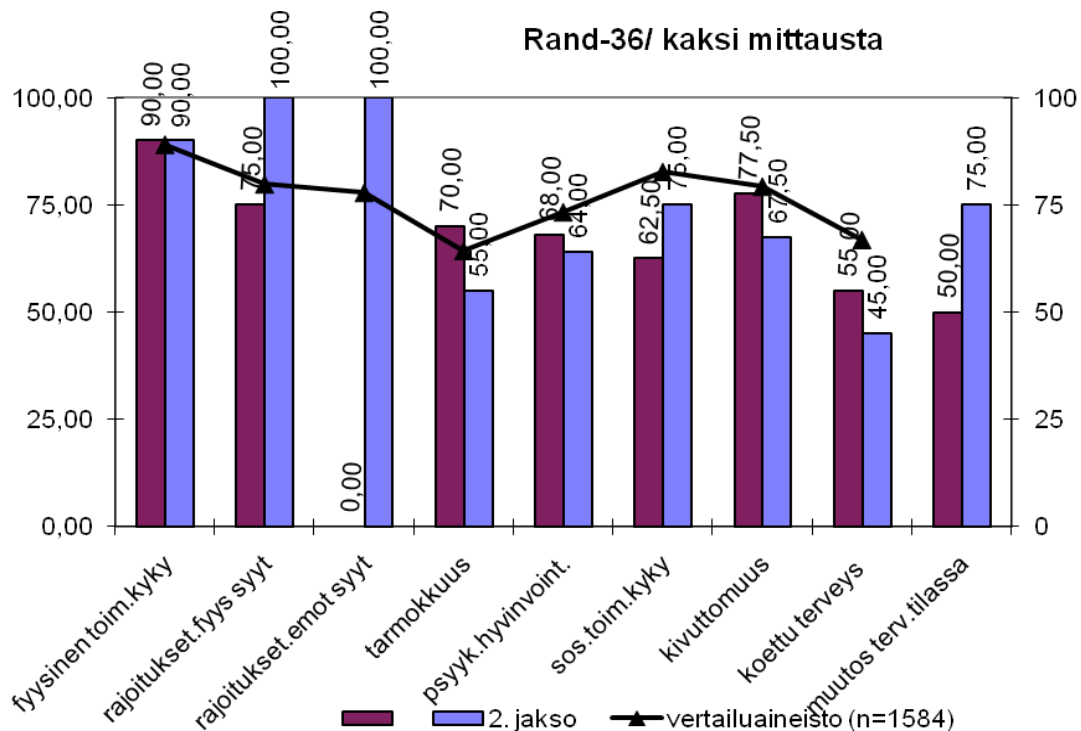
4.3 Nuorten kurssin kuntoutuja (125 vuorokautta)

23-vuotias nainen, jolla määrittelemättömiä elämänhallintaan liittyviä ongelmia, tarkkaavaisuushäiriö neurologisena oireyhtymänä. Käynyt erityiskoulua, keskeyttänyt catering-perustutkinnon, ei työkokemusta, muutamia työkokeiluja liittyen eläintenhoitoon, sekä pari nuorten työelämään suuntaavaa kurssia.

Kurssin alussa Kuntoutujalla oli epärealistiset tavoitteet. Koulutuskokeilumahdollisuus, jonka kuntoutuja jätti toistamiseen käyttämättä kunnes aloitti kaupan alan työharjoittelun. Tämä keskeytyi alle kuukaudessa runsaisiin poissaoloihin. Kuntoutuja sai ammatinvalinnan ohjausta. Hänellä on hyvät käden taidot (piirtäminen, kuvittaminen) ja hän on kiinnostunut artesaanin opinnoista. Solmittiin puualan yritykseen työharjoittelusopimus sekä artesaaniopintoihin tutustuminen.

Kuntoutustyöryhmän arvio ja jatkosuunnitelma

Kuntoutujalle varataan aika neurologiselle poliklinikalle, jotta mahdollinen ADHD saadaan selvitettyä ja lääkittyä. Kuntoutuja käyttäytyy hyvin impulsiivisesti ja käytöksessä on hätäisyyttä ja asioiden selvittelyissä turhautumista - turhamaista hermoilua. Tehdään jatkosopimus puualanyritykseen työkokeilun merkeissä 15.2.11 alkaen (puoleksi vuodeksi eteenpäin) sekä kuntoutuja haluaa hakeutua Kiipulaan puutarhatalouden perustutkintoa suorittamaan. Kuntoutujalla on mahdollisuudet kouluttautua Kiipulan tapaisessa erikoisoppilaitoksessa – saaden tukea opintoihinsa. Optimaalisen kuntoutuspolun suhteen oli hyvin tärkeätä saada vahvistusta kuntoutujan diagnostiikkaan, jo terveydellisiä opiskeluperusteitakin ajatellen.

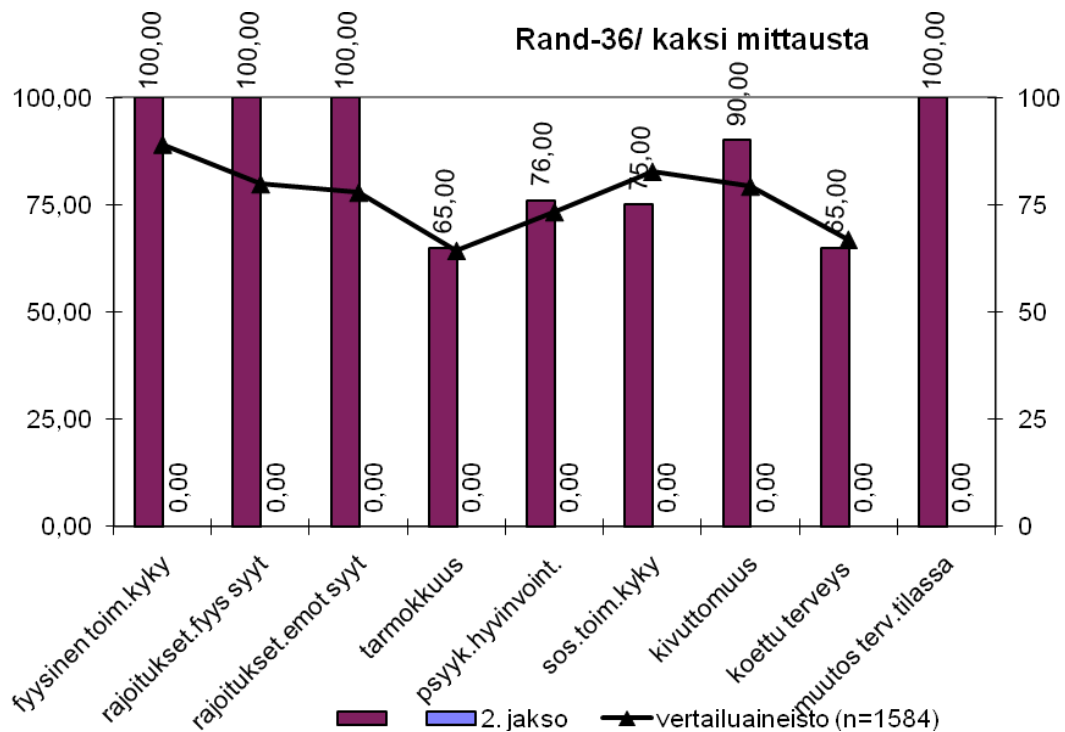


Kuvio 7. Nuorten kurssin kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset

4.4 Pitkän kurssin keskeyttäjä esimerkki (112 vuorokautta)

Kuntoutuja on kolmekymppinen mies, jolla peruskoulu käytynä. Kuntoutuja on käynyt puualan perustutkintoa puoli vuotta jonka jälkeen keskeyttänyt opinnot. Hänellä on lyhyitä työsuhteita, josta pisin 1,5 vuotta autolähetin työtehtävissä. Kuntoutuja on käynyt läpi pitkiä psyykkisiä hoitojaksoja toistuviin masennuksiin, alkoholiriippuvuus, omana kertomanaan ei juo pitkiä putkia.

Osallistui kurssille satunnaisesti, vedoten unettomuuteen, tarjottiin lääkäritapaamista, ei halunnut. Neljännellä viikolla sovittiin kahden viikon tauko, jona aikana piti selvittää asiat. Koki kurssin rasitteeksi, eri hoitoneuvotteluissa korostettiin mahdollisuuksia. Työharjoittelu solmittiin matalan kynnyksen työpaikkaan, tätä kesti kaksi viikkoa, kuntoutuja jäi sairauslomalle. Kuntoutus oli liian aikaista. Kuntoutuja ei kyennyt pitämään kiinni sovitusta asioista. Suositeltiin määrääkaista kuntoutustukea ja tänä aikana kuntoutujan tulee kohentaa omaa elämänhallintaansa ja ottaa vastuuta omista tekemisistään.



Kuvio 8. Pitkän kurssin keskeyttäneen kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittaukset

Pitkän kurssin keskeyttäneen kuntoutujan elämänlaatukyselyn mittauksessa näkyy ainoastaan aloitusmittaus (punaisella) – syynä kurssin keskeyttäminen. Kuntoutujan vastaukset antavat kattavasti erinomaisen terveydentilan; ei rajoitteita vaativiinkaan ponnistuksiin, mieliala on rauhallinen ja onnellinen, ei rajoituksia tavanomaisessa sosiaalisessa toiminnassa, vireystila on energinen ja elinvoimainen, olo on kivuton ja tunneperäisiä rajoitteita ei ole. Monelta osin kuntoutus ei edennyt optimaalisesti mutta onnistumisiakin saatiin; velkaselvittelyn käynnistyminen esimerkkinä mainittuna.

4.5 Sosiaalinen vahvistaminen

Ihmisen olennaisimpia piirteitä on sosiaalisuus, sillä ihminen tulee tärkeäksi vasta toisten määrittämänä, heidän kautta. Sosiaalisilla suhteilla on huomattavaa vaikutusta siihen, miten nuoret kiinnittyvät yhteiskuntaan ja millaisiin yhteiskunnallisiin asemiin ja tehtäviin nuoret päätyvät.

Joissain tapauksissa yksilö syrjäytyy sosialisaaion kautta siten, että hänen persoonallisuutensa saa – instituutioiden edesauttamana – pikkuhiljaa kehittyessään sellaisen pohjan, jolle nuoruudessa on hyvä viimeistellä epäonnistujan identiteetti. Valintoja tehdessään nuori muodostaa käsityksen itsestään, kyvyistään ja menestyksestään. (Veivo & Vilppola 1998, 52).

Sosiaalityön menetelmien kulttuurissa voimavaraistaminen pyrkii auttamaan yksilöä saavuttamaan valtaa ja voimaa tehdä oma aloite tai muutos kykyjen ja itsetunnon lisäämisellä. Voimavaraistamisen lähestymistapa auttaa ihmistä tiedostamaan ja käyttämään henkilökohtaisia resurssejaan, ylittämään esteitä, jotka ovat heidän tarpeidensa ja pyrkimystensä tiellä, saamaan äänensä kuuluviin ja uhmaamaan tilanteita, joissa he kokevat epätasa-arvoa ja jopa sortoa.

Ammatillisen kuntoutuksen kontekstissa tämä näkyy usein epäuskona vallitsevaa sosiaaliturvaa tai vaikkapa tulevia eläke-etuisuuksia kohtaan. Voimavaraistaminen vaatii yksilön henkilökohtaisten positioiden ja rakenteellisten eriarvoisuuksien linkittämistä. Tämä tarkoittaa yksilön auttamista ymmärtämään, kuinka asiat ovat tapahtuneet ja saavuttamaan kontrolli edes jostain elämänalueesta. Kuntoutuskurssin arjessa osallistujien kontrollia omasta elämästään ja elämänhallinnastaan pyritään lisäämään tuottamalla lisää tietoa kuntoutujan positiosta, oikeuksista ja velvollisuuksista.

Tällä tavoin ihmisten hämmennys ja epätietoisuus yleensä vähenee ja he tuntevat olevansa paremmin kosketuksissa omaan elämäänsä ja kykenevänsä selkeämmin päättämään omista valinnoistaan ja tavoitteistaan. (vrt. Payne 1997, 259). Mielestäni kuntoutujan voimavaraistaminen ja sosiaalinen vahvistaminen kuuluu jokaiseen ikäluokkaan mutta erityisesti huomioni kiinnittyy nuoriin, ammatillisten kuntoutuskurssien kohdalla 16–25-vuotiaisiin. Nuorisolain (72/2006) tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja vahvistaa nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja.

Nuorisolain arvot ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Minna Heikkinen (Veivo & Vilppolan 1998, 52 mukaan) on todennut, että nuorten syrjäytyminen nyky-Suomessa on ennen muuta seurausta sosiaalisten sidosten katkeamisesta tai puuttumisesta. Erilaisten sosiaalisten sidosten puute aiheuttaa katkoksen nuoren integroitumisprosessiin ja voi johtaa yhteiskunnasta syrjäytymiseen.

Sidokset, joilla on keskeinen merkitys nuoren yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta, ovat työ, koulutus, vapaa-ajan harrastukset, perhe, muut sukulaiset, ystävä- ja kaveripiiri sekä erilaiset nuorison alakulttuurit. Voidakseen integroitua yhteiskuntaan nuorella on oltava riittävä sosiaalisten suhteiden verkosto, johon sisältyy yhteiskunnassa menestymiseen tarvittavia pääoman muotoja, ennen kaikkea kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan nuoren verkostoon kuuluvien sosiaalisten sidosten määrää ja sosiaalisen merkityksen rakennetta. Kulttuurisella pääomalla puolestaan viitataan siteiden laadullisiin ominaisuuksiin, esimerkiksi verkostoon kiinnittyneiden ihmisten koulutus- ja ammattitaustaan. (Veivo & Vilppola 1998, 52).

Ammatillisen kuntoutuskurssilaisen elämänhistoria nojaa monesti sairastumisesta alkaneeseen syrjäytymisen noidankehään. Osatyökykyinen ei pysy työelämässä, sairauslomat johtavat maineeseen "epävarmana työntekijänä" ja markkinatalouden heiluessa liikeyrityksen saneeraavat yleensä kilpailuyhteiskunnan riskitekijät tuotannollis-taloudellisin perustein "kilometritehtaalle". Syrjäytymistä voidaan tarkastella myös huono-osaisuuden rinnakkaiskäsitteenä, eräänlaisena elämänhistoriallisena prosessina ja noidankehämäisenä liikkeenä, jossa heikot resurssit johtavat heikkoon selviytymiskykyyn. Toisaalta syrjäytymisen käsite viittaa vaikeiden tilannetekijöiden kasaantumiseen ilman oletusta niiden perättäisen ilmaantumisen kausaalisuudesta (Pekkala 2000, 109).

Kuntoutuja tarvitsee rinnalleen ammatillisen kuntoutuksen ammattilaisen – ”konsultin”; koska hän voi tarvita:

- tukijaa, kun suunnittelee elämänsä suuntaa, sen erilaisia vaihtoehtoja ja jäsentää mahdollisuuksia
- jonkun, joka kertoo, mitä todennäköisesti voi tietyistä valinnoista seurata. Joku joka auttaa pääsemään mahdollisimman hyvään lopputulokseen.
- jonkun, joka kertoo mitä ajattelee kuntoutujan suunnitelmista.

Kuntoutuja tarvitsee organisaation, jolla on kyky ylläpitää ja kehittää kuntoutuksen ja kuntoutumisen asiantuntijuutta:

- ei tarkoita vain tiedollista osaamista, esimerkiksi tieto järjestämisen mahdollisuuksista, vaan ohjausosaamista.

Usein riittää, että löytyy yksi kuntoutustyöntekijä, joka uskoo kuntoutujaan.

5. POHDINTA

Lyhyen kuntoutuskurssin esimerkkitapaukseni edustaa käytännössä hyvin optimaalisesti edennyttä kuntoutuspolkua. Kuntoutuja täyttää sairausperusteillaan ammatillisen kuntoutuksen kriteerit, eli on todella työkyvytön entiseen ammattiinsa, mutta oli työstänyt jo kurssille tullessa omaa ammatillista jatkosuunnitelmaansa uuden ammattialan ja työharjoittelupaikan suuntaan. Näin ollen kolmen viikon lähiöjakso koululla oli aivan sopivan mittainen - ei lainkaan liian lyhyt, kuten monilla - ja kuntoutus eteni saman tien kotipaikkakunnalle ja suunnitellulle ammattialalle. Työharjoittelu itsessään sujui alan vaatimusten mukaisesti ja kuntoutuja haki saman tien opiskelupaikkaa, jonka myös sai. Nyt uudelleen koulutus on jo meneillään ja kuntoutuksen seuranta päivien keskusteluista selvisi, että opinnot sujuvat hyvin. Opintojen rahoituksen suhteen Kelan ja työeläkeyhtiön vastuunjako tosin otti oman aikansa, eikä lopputulos ollut kuntoutujan osalta kaikkein otollisin. Ilman työuran aikaisia säästöjä ja suhteellisen vakaata taloutta, ammatinvaihto olisi saattanut kariutua taloudellisiin seikkoihin.

Pitkäkestoinen, aikuisten kuntoutuskurssi nojaa puhtaimmin aiempaan kuntoutuskurssiperinteeseen ja se perinne tuntuu olevan kohtuuhyvin myös hoitotahojen ja muiden lähiverkoston muistissa. Pitkälle kurssille on monikertainen määrä hakijoita, kuin mitä kuntoutujapaikkoja on. Pitkä kurssi sallii muita enemmän "kompasteluja" ja uuden alun hetkiä, useampia työharjoittelupaikkoja ja joustavammin sijoitettuja koulutuksiin tutustumisia. Samalla se kestollaan sallii myös rauhallisemman kuntoutumisen ajan ja antaa harkinta-aikaa kuntoutussuunnitelman laadintaan. Pitkäaikaistyöttömien kuntoutuksen yksilöinterventioilla näyttäisi olevan vaikutusta kuntoutujien psyykkisten valmiuksien ja kunnon paranemiseen. Kuntoutuksella on vaikutusta myös elämäntilanteiden eriytymiseen eli työllistymiseen, koulutukseen siirtymiseen tai eläkeratkaisuun. (ks. Ojala 2007, 30–32.)

Nuorten kurssiin liittyen on syytä korostaa omaohjaajan roolia, varsinkin työharjoittelupaikan etsinnässä. Tyypillinen kuntoutuskurssille valittu nuori on yrittänyt kouluttautua jollekin alalle, mutta koulutus on jäänyt kesken. Ilman ammatillista tutkintoa nuorella alla 25-vuotiaalla ei ole oikeutta työttömyysturvaan, eikä hänellä juurikaan ole työkokemusta.

Nuori tarvitsee paljon ideoita ja yhteistä pohdintaa eri työaloista, eikä hänellä ole verkostoa työnantajien suuntaan. Monelle myös jaksaminen työyhteisössä on haasteellinen tehtävä. Nuorten ammatillisen kuntoutuskurssin pituutta ja lähi- ja työharjoittelujaksojen osuuksien toimivuutta nykyisellään voisi jopa kyseenalaistaa. Käytännössä lähijakson tukitoimet ja koulun moniammatillisen työryhmän läsnäolo yhdessä vertaistuen kanssa näyttää kantavan työharjoittelujakson alkuun saakka mutta siitä eteenpäin itseään etsivä nuori kuntoutuja lienee liian yksin – omaohjaajan resurssit ja viikoittainen yhteys ei kokemuksen mukaan kaikille riitä.

Jos nuori ajautuu huono-osaiselle elämänuralle ja syrjäytyy pysyvästi työmarkkinoilta, tästä aiheutuu yhteiskunnalle noin miljoonan euron kustannukset, ennen kuin kyseinen henkilö täyttää 60 vuotta. Lasten ja nuorten palvelujen vaikuttavuudesta tiedetään toistaiseksi vähän. (Rajavaara 2009).

Suorana siirtymänä ammatillisesta kuntoutuksesta avoimille työmarkkinoille sijoittuminen on ollut perin harvinaista. Kuntoutusjärjestelmien tilastot ja seurannat sekä lukuisat eikokeellisin menetelmin tuotetut tutkimustulokset osoittavat, että työllistyneiden osuus on kuntoutuksen päättyessä tai seurantavaiheessa kuitenkin suurempi kuin kuntoutuksen alkaessa.

Jos asiakas on sitoutunut ammatilliseen suunnitelmaan, onnistuneesti päättäneiden prosessien osuus on huomattavan suuri. Varmaa johtopäätöstä ammatillisen kuntoutuksen nettovaikutuksesta ei tietojen perusteella kuitenkaan voida tehdä. (vrt. Härkäpää 2002, Järvikoski 2002, Mannila & Laisola-Nuotio 2002.)

Sairaslomien pitkittymistä ja ennen aikaista työkyvyttömyyseläkkeelle joutumista voidaan joissakin tilanteissa ehkäistä toimivan työterveyshuollon ja tehokkaan kuntoutuksen avulla. SATA-komitea esittääkin ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuuden ja oikea-aikaisuuden vahvistamista. Tämä on tärkeä tavoite, johon pyritään eri toimijoiden paremmalla yhteistyöllä ja kuntoutusprosesseja säätelevää lainsäädäntöä täsmentämällä. (sosiaaliturvakomitea/ Luettu 21.2.2011).

Kuntoutuskurssikokemukseni perusteella huomioni ja huoleni kiinnittyvät erityisesti nuoriin kuntoutujiin. Erot hyvä- ja huono-osaisten nuorten välillä ovat kasvaneet. Läheskään kaikki nuoret eivät saavuta työelämää tai opiskelupaikkaa.

Osa syrjäytyy, mutta osa jättäytyy jostakin syystä tarkoituksella sivuun. Syrjäytymisellä on kuitenkin kova hinta sekä nuorelle että yhteiskunnalle. Yhteiskunnan vaatimukset ja odotukset kuulostavat tiukoilta sellaisen nuoren korvaan, jolla ei ole vielä aavistustakaan siitä, mitä hän haluaisi tehdä. Suurin osa jatkaa toki edelleen opiskeluaan peruskoulun jälkeen. Mutta kaikki eivät siihen pysty tai halua sitä tehdä. Nuorisoyhteistyö Allianssin mukaan nuorten syrjäytyminen on lisääntynyt. 8 000 nuorta jokaisesta ikäluokasta jää ilman jatkokoulutusta ja nuorisotyöttömyys kasvaa. Neljäsosa työvoimaan kuuluvista nuorista on työttöminä, kun opiskelijoita ei lasketa mukaan. (Taloussanomat 3.5.2011).

Opetusministeriön laskelmien mukaan jokainen syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle 1,2 miljoonaa euroa.

Syrjäytyminen tulee yhteiskunnalle kalliiksi, mutta tässä on myös työvoiman saatavuusnäkökulma. Tulevaisuudessa on entistä tärkeämpää, että saadaan koko ikäluokalle valmiudet työelämään. Työikäisen väestön määrä vähenee seuraavat vuosikymmenet, sanoo Elinkeinoelämän keskusliiton koulutusjohtaja Markku Koponen. (Taloussanomat 3.5.2011).

Koponen ehdottaa selkeää vastuunjakoa, jossa kunnat osoittaisivat koulutus- tai työpaikan perusopetuksen päättävälle nuorille. Koulutuksen keskeyttäneille ja muille työttömille työnhakijoille paikan osoittaisi työ- ja elinkeinotoimisto. Yhteiskunta pyörii euroilla, mutta meidän on muistettava ennen muuta ihmiset numeroiden takana. Rahojen laskeminen ei pelkästään riitä, eikä varsinkaan auta nuorten tilannetta. (emt.)

Nuorisotutkimuksen professori Helena Helve näkee asian inhimillisen puolen, eli nuorten näköalattomuuden, toivottomuuden ja syrjäytymisen vaikutukset ihmisen elämänsäkuuluun ja myös sen merkityksen suomalaiselle yhteiskunnalle. Tätä on vaikea laskea rahassa. Erot hyvä- ja huono-osaisten välillä ovat kasvaneet. ”Siitä todella pitää olla huolissaan, korostaa Helve.” (Alatupa ym. 2007). Modernin yhteiskuntamme sosiaalipoliittista keskustelua leimaa melko vahvasti ja näkyvästi työurien pidentämiseen liittyvä keskustelu. Käytännössä tämä tarkoittaa eläkeiän nostamisen ohella nuorten nopeaa valmistumista ja siirtymistä työelämään. Jotta tämä onnistuisi, on elinkeinoelämällä halua remontoida koulutusjärjestelmää.

Puhutaan sellaisista kysymyksistä kuin miten opiskelijavalintoja tulisi kehittää, miten vähennetään välivuosien pitämistä ja miten opinnot suoritetaan tehokkaasti loppuun. Onko rohkeutta puuttua opintotukijärjestelmään ja ottaa opintomaksuja käyttöön? kysyy koulutusjohtaja Markku Koponen. (Taloussanomat 3.5.2011).

Nuorisotutkijan näkökulma korostaa nuorison arvomaailman varsin kaukana toisistaan olevia ääripäitä. Kaikki eivät halua hypätä yhteiskunnan tarjoamaan uraputkeen. On ihmisryhmä, joka on astunut suosiolla sivuun valtaväylältä. Toisin kuten syrjäytyneet, he ovat valinneet oman polkunsä ja ovat valintaansa tyytyväisiä. Edetään tavallaan arvokala ui vastavirtaan – periaatteella, uhmallakin! Koulutus- ja uraputken tilalle halutaan jotain ihan muuta. Monille nuorille pätkätyöt näyttävät soveltuvankin. Se liittyy elämänvaiheeseen, jossa ei haluta sitoutua ja epävarmuus tulevaisuudesta varmaankin vaikuttaa siihen. Työn ei tarvitse olla koko elämänura, se voi olla tässä ja nyt, toteaa Helve. (Taloussanomat 3.5.2011; Alatupa ym. 2007). Samanaikaisesti kun nuorisotyöttömyys kohoaa, elinkeinoelämä ja yritysmaailma hoputtavat nuoria töihin ja sanovat tarvitsevansa ikäluokkia kokonaisuudessaan. Se on hirveän ristiriitaista. Se on fakta, että suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Mutta kukaan ei tiedä, mihin talous on menossa ja milloin tulee lama.

Toisaalta pitäisi saada nuoret koulutukseen, mutta jos se ei tuota työpaikkaa alalta, johon on kouluttauduttu, koulutuksen arvostus vähenee, Helve spekuloi. (Taloussanomat 3.5.2011). Sosiaali- ja työpoliittinen dilemma saattaakin kaivata psykologista pohdintaa ja ratkaisukeskeistä mallia; ”Se on psykologinen keino selviytyä, että löytää elämälleen muut kuin työn kautta tulevat arvot, kun kerran työtä ei kaikille ole, Helve kommentoi.”(emt.) Yhteiskuntapoliittisesta pohdinnasta kuntoutuskurssin käytännön arkeen.

Onnistunut kuntoutus ja takaisin työkykyiseksi kuntoutuminen merkitsee ennen muuta itsetunnon kasvua ja oman itsensä voittamista. (Suominen 2007, 70).

LÄHTEET

- Alatupa, S. (toim.), Karppinen K., Keltikangas-Järvinen L., Savioja H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma - Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Sitran raportteja 75 Helsinki.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadilliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Gaudeamus, Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.
- Härkäpää, K. 2002. Varhaiskuntoutuksen vaikuttavuus. Teoksessa: A.M Aalto ym. (toim.) Kannattaako kuntoutus? Asiantuntijakatsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Raportteja 267, STAKES, 29 - 44.
- Ilmarinen, J. 2006. Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa. Työterveyslaitos. Gummerus Oy, Jyväskylä.
- Juote, A. & Anttila, M. 2007. Nuoriso- ja vapaa-aikaohjauksen perustutkiminnon osaamistarpeiden ennakointi vuosille 2015-2020. Edita Prima, Helsinki.
- Järvikoski, A. 2002. Ammatillisen kuntoutuksen vaikuttavuus. Teoksessa: A-M Aalto ym. (toim.) Kannattaako kuntoutus? Asiantuntijakatsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Raportteja 267, STAKES, 45 - 55.
- Järvinen, P. & Järvinen, A. 2000. Tutkimustyön metodeista. Opinpajan, Tampere.
- Lindgren, K-A. 2005. Tules, Tuki- ja liikuntaelinsairaudet. Jyväskylä: Gummerus.
- Lindh, J. 2007. Ammatillisen kuntoutussuunnittelun vuorovaikutteisuuden ja toteutumisen haasteet. Kuntoutus 4.
- Mannila, S. & Laisola-Nuotio, A. 2002. Pitkäaikaistyöttömien kuntoutuksen vaikuttavuus. Teoksessa: AM Aalto ym. (toim.) Kannattaako kuntoutus? Asiantuntijakatsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta. Raportteja 267, STAKES, 57 - 72.
- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. International, Helsinki.

- Notkola, V. Artikkelit teoksessa Kuntoutus-lehti 1/2010, sivut 1-3. Kuntoutussäätiö, Helsinki.
- Ojala, H. 2007. Ote- Ammatillisen kuntoutuskurssin vaikuttavuus mielenterveyskuntoutujien psyykkiseen hyvinvointiin. Sivuaineen tutkielma. Psykologian laitos. Tampereen yliopisto.
- Ovaska, S. & Aula, A. & Majaranta, P. (toim.). 2005. Käytettävyydstutkimuksen menetelmät. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos.
- Payne, M. 1997. Modern Social Work Theory. Macmillan Press LTD.
- Pekkala, T. 2000. Mestari - Kisälli. Teoksessa Heikkinen, M. et al. 2000: Etsijänuoria, mestareita ja kisällejä. Lex Kainuu Erityistyöpajahankkeeseen kuuluvien Etsijänuoret- ja Mestari-Kisälli – projektien arviointitutkimus. Helsinki: Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan julkaisusarja, Nro 7/2000, 96 – 232.
- Preece, J. & Rogers, Y. & Sharp, H. 2002. Interaction Design: Beyond Human-Computer Interaction. Wiley, New York.
- Rajavaara, M. luento Finlandia-talossa 8.1.2009 Vaikuttavuuden vaatimukset puntarissa Professori mvs. / johtava tutkija. Helsingin yliopisto / Kelan tutkimusosasto.
- Rissanen, P. & Kallaranta, T. & Suikkanen, A. 2008. Kuntoutus. 2 p. Duodecim. Keuruu: Otava.
- Suikkanen, A. & Lindh, J. & Linnakangas, R.. Tieteellinen artikkeli Kuntoutuslehti 4/2010, sivut 21–35. Kuntoutussäätiö.
- Suominen, E-M. 2007. Ammatillinen kuntoutus ja sosiaalipolitiikan suunnanmuutos. Sosiologian pro gradu, Tampereen yliopisto.
- Syrjäläinen, E. 1994. Etnografinen opetuksen tutkimus; kouluetnografia. Laadullisen tutkimuksen työtapoja, Kirjayhtymä, Helsinki.
- Takala, T. (toim.) 1993. Kasvatussosiologia. WSOY, Porvoo.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.
- Uusitalo, H. 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. WSOY, Helsinki.
- Veivo, L. & Vilppola, T. 1998. Työllistymisen ja työelämän rakentuminen. Teoksessa Ulvinen, V-M (toim.) Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet. NUORAn julkaisuja nro 6. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Vuorinen, K. Ovaska, S. Aula, A. & Majaranta, P. (toim.). 2005. Etnografia Käytettävyydstutkimuksen menetelmät. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos.

Vähätalo, K. 1998. Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta. Gaudeamus.

www-linkit ja lehtiartikkelit

Ammatillisen kuntoutuksen kautta työkyvyttömyyseläkkeelle? Kelan vajaakuntoisten ammatillisessa kuntoutuksessa olleiden henkilöiden asema työmarkkinoilla vuosina 1998–2006. Luettu 23.2.2011. www.kela.fi.

Anttila, P. (2000) Tutkimisen taito ja tiedon hankinta / luettu 10.3.2011
<http://www.metodix.com/metodi/pirkko>

<http://www.sttk.fi/fi-fi/sosiaaliturvakomitea/> luettu 21.2.2011

http://www.kiipula.fi/fi/kiipulasaatio/perustehtava_visio_ja_arvot. Luettu 23.2.2011

Taloussanomat 3.5.2011

<http://www.tyoelake.fi/Page.aspx?Section=39100>. Luettu 23.2.2011

http://www.ilmarinen.fi/Production/fi/julkaisut_ja_lomakkeet/01_julkaisu/index.jsp. Luettu 10.3.2011

LIITTEET

1. Sosiaalityöntekijän lomake	Liite 1
2. Depressioseula (mielialakysely)	Liite 2
3. RAND terveystestauksen kysely	Liite 3
4. GAS -tavoitelomake	Liite 4
5. Työelämäasiantuntijan lomake	Liite 5
6. Esihaastattelulomake	Liite 6
7. Kuntoutushakemus	Liite 7
8. Kuntoutusraahakemus	Liite 8
9. Esivalintatahon kannanotto	Liite 9
10. Ammatillisen kuntoutuksen vastuunjako	Liite 10

[illegible]

TOIMEENTULO

Oletko tällä hetkellä

- 1) ansiotyössä (toisen palveluksessa tai yrittäjänä)
- 2) sairauslomalla, mistä alkaen
- 3) työttömänä, mistä alkaen
- 4) opiskelija
- 5) kuntoutustuella/työkyvyttömyyseläkkeellä
- 6) jokin muu tilanne, mikä

Mistä tuloista tai etuuksista tämänhetkinen toimeentulosi koostuu?

.....

 määrä n. e/kk

Onko toimeentulosi mielestäsi tällä hetkellä:

- 1) hyvä 2) keskinkertainen 3) huono

Onko sinulla taloudelliseen tilanteeseesi vaikuttavia erityismenoja (esim. velkaa, sairauskuluja), mitä

Onko jokin etuus tms. vireillä, mikä

PERHETILANNE

Siviilisäätty

Avio-/avopuolison ikä ja ammatti

Lasten syntymävuodet

Keitä talouteesi kuuluu?

Onko perheenjäsenilläsi terveydellisiä ongelmia?

Oletko tyytyväinen perhe-/ihmissuhteisiisi?

- 1) kyllä 2) ei erityistä 3) en, miksi.....

Ovatko läheisesi (esim. vanhempasi) riippuvaisia avustasi?

- 1) ei 2) kyllä, millä tavoin

ASUMINEN JA VAPAA-AIKA

Asumismuoto:

1) vuokra-asunto

2) omistusasunto

3) muu, mikä

Oletko tyytyväinen asuinolosuhteisiisi?

1) kyllä

2) en, miksi

Miten vietät vapaa-aikaasi? Harrastuksesi?

.....

.....

.....

.....

KUNTOUTUS

Tämänhetkinen hoitotaho

Kenen ammattihenkilön/hoitotahon kanssa olet selvittellyt ammatilliseen kuntoutumiseesi liittyviä asioita?

.....

Oletko ollut aiemmin kuntoutusselvittelyssä tai kuntoutusjaksolla?

aika ja paikka

Oletko jossakin vaiheessa saanut ammatillista kuntoutusta esim. työkokeilun tai uudelleenkoulutuksen muodossa?

1) ei

2) kyllä, minkälaista?

.....

.....

Haluaisitko tulevaisuudessa mieluiten

1) palata entiseen työhösi

2) sijoittua uuteen työhön ilman koulutusta

3) sijoittua työelämäään ammatillisen koulutuksen kautta

4) siirtyä eläkkeelle

5) en osaa sanoa

6) jokin muu vaihtoehto

.....

Kiitos vastauksistasi!

2. Depressioseula (mielialakysely)

Liite 2

MIELIALAKYSELY II:

(BDI lyhyt versio, Raitasalo, RBDI)

Tiedustelemme tällä lomakkeella henkilökohtaisia kysymyksiä, jotka käsittelevät mielialan erilaisia piirteitä. Vastatkaa kuhunkin kysymykseen sillä tavalla millaiseksi tunnette itsenne tänään.

Merkitkää **rasti** siihen kysymyksen jäljessä olevaan ruutuun, joka parhaiten kuvaa Teidän tilannettanne tällä hetkellä. Valitkaa kustakin kysymyksestä vain yksi vaihtoehto älkääkä jättäkö yhtään kysymystä väliin.

1. Nimi _____

2. Henkilötunnus [][][][][][][][] - [][][][][][]

3. Lomakkeen täyttöpäivämäärä ____/____ 200__

4. Minkälainen Teidän mielialanne on?

- 4 mielialani on melko valoisa ja hyvä
 0 en ole alakuloinen tai surullinen
 1 tunnen itseni alakuloiseksi ja surulliseksi
 2 olen alakuloinen jatkuvasti enkä pääse siitä
 3 olen niin masentunut ja alavireinen, etten kestä enää

4
0
1
2
3

5. Miten suhtaudutte tulevaisuuteen?

- 4 suhtaudun tulevaisuuteeni toiveikkaasti
 0 en suhtaudu tulevaisuuteeni toivottomasti
 1 tulevaisuus tuntuu minusta melko masentavalta
 2 minusta tuntuu, ettei minulla ole tulevaisuudelta mitään odotettavaa
 3 tulevaisuus tuntuu minusta toivottomalta, enkä jaksa uskoa, että asiat muuttuisivat parempaan päin

4
0
1
2
3

6. Miten katsotte elämänne sujuneen?

- 4 olen elämässäni onnistunut huomattavan usein
 0 en tunne epäonnistuneeni elämässäni
 1 minusta tuntuu, että olen epäonnistunut pyrkimyksissäni tavallista useammin
 2 elämäni on tähän saakka ollut vain sarja epäonnistumisia
 3 tunnen epäonnistuneeni täydellisesti ihmisenä

4
0
1
2
3

Depressioseula (mielialakysely)

Liite 2

7. Miten tyytyväiseksi tai tyytymättömäksi tunnette itsenne?	
4 olen varsin tyytyväinen elämäni	4
0 en ole erityisen tyytymätön	0
1 en nauti asioista samalla tavalla kuin ennen	1
2 minusta tuntuu, etten saa enää tyydytystä juuri mistään	2
3 olen täysin tyytymätön kaikkeen	3
8. Minkälaisena pidätte itseänne?	
4 tunnen itseni melko hyväksi	4
0 en tunne itseäni huonoksi ja arvottomaksi	0
1 tunnen itseni huonoksi ja arvottomaksi melko usein	1
2 nykyään tunnen itseni arvottomaksi melkein aina	2
3 olen kerta kaikkiaan arvoton ja huono	3
9. Onko Teillä pettymyksen tunteita?	
4 olen tyytyväinen itseeni ja suorituksiini	4
0 en ole pettynyt itseni suhteen	0
1 olen pettynyt itseni suhteen	1
2 minua inhottaa oma itseni	2
3 vihaan itseäni	3
10. Onko Teillä itsenne vahingoittamiseen liittyviä ajatuksia?	
4 minulla ei ole koskaan ollut itsemurha-ajatuksia	4
0 en ajattele enkä halua vahingoittaa itsenäni	0
1 minusta tuntuu, että olisi parempi jos olisin kuollut	1
2 minulla on tarkat suunnitelmat itsemurhasta	2
3 tekisin itsemurhan jos siihen olisi mahdollisuus	3
11. Miten suhtaudutte vieraitten ihmisten tapaamiseen?	
4 pidän ihmisten tapaamisesta ja juttelemisesta	4
0 en ole menettänyt kiinnostustani muihin ihmisiin	0
1 toiset ihmiset eivät enää kiinnosta minua niin paljon kuin ennen	1
2 olen melkein kokonaan menettänyt mielenkiintoni sekä tunteeni toisia ihmisiä kohtaan	2
3 olen menettänyt mielenkiintoni muihin ihmisiin, enkä välitä heistä lainkaan	3

12. Miten koette päätösten tekemisen?	
4 erilaisten päätösten tekeminen on minulle helppoa	4
0 pystyn tekemään päätöksiä samoin kuin ennenkin	0
1 varmuuteni on vähentynyt ja yritän lykätä päätösten tekoa	1
2 minulla on suuria vaikeuksia päätösten teossa	2
3 en pysty enää lainkaan tekemään ratkaisuja ja päätöksiä	3
13. Minkälaisena pidätte olemustanne ja ulkonäköänne?	
4 olen melko tyytyväinen ulkonäkööni ja olemukseeni	4
0 ulkonäössäni ei ole minua haittaavia piirteitä	0
1 olen huolissani siitä, että näytän epämiellyttävältä	1
2 minusta tuntuu että näytän rumalta	2
3 olen varma, että näytän rumalta ja vastenmieliseltä	3
14. Minkälaista teidän nukkumisenne on?	
4 minulla ei ole nukkumisessa minkäänlaisia vaikeuksia	4
0 nukun yhtä hyvin kuin ennenkin	0
1 herätessäni aamuisin olen paljon väsyneempi kuin ennen	1
2 minua haittaa unettomuus	2
3 kärsin unettomuudesta, nukahtamisvaikeuksista tai liian aikaisin kesken unien heräämisistä	3
15. Tunnetteko väsymystä ja uupumusta?	
4 väsyminen on minulle lähes täysin vierasta	4
0 en väsy helpommin kuin tavallisestikaan	0
1 väsyn nopeammin kuin ennen	1
2 vähäinenkin työ väsyttää ja uuvuttaa minua	2
3 olen liian väsynyt tehdäkseeni mitään	3
16. Minkälainen ruokahalunne on?	
4 ruokahalussani ei ole mitään hankaluuksia	4
0 ruokahaluni on ennallaan	0
1 ruokahaluni on huonompi kuin ennen	1
2 ruokahaluni on nyt paljon huonompi kuin ennen	2
3 minulla ei ole enää lainkaan ruokahalua	3

17. Oletteko ahdistunut tai jännittynyt?

- | | | |
|---|--|--------------------------------|
| 4 | pidän itseäni melko hyvähermoisena enkä ahdistu kovinkaan helposti | <input type="text" value="4"/> |
| 0 | en tunne itseäni ahdistuneeksi tai "huonohermoiseksi" | <input type="text" value="0"/> |
| 1 | ahdistun ja jännityn melko helposti | <input type="text" value="1"/> |
| 2 | tulen erityisen helposti tuskaiseksi, ahdistuneeksi tai jännittyneeksi | <input type="text" value="2"/> |
| 3 | tunnen itseni jatkuvasti ahdistuneeksi ja tuskaiseksi kuin hermoni olisivat "loppuun kuluneet" | <input type="text" value="3"/> |

TUTKIMUSMERKINTÖJÄ

Depressiivisyys 5–7 lievä, 8–15 keskivaikea, 16+ vaikea

Aktiivisuus

Ahdistuneisuus 1 lievä, 2 keskivaikea, 3 vaikea

Diagnoosi

Toimenpiteitä _____ ei

kyllä

3. RAND terveysteemakysely

Liite 3

RAND 36-ITEM HEALTH SURVEY 1.0 (RAND-36)

Suomenkielinen versio

STAKES/KTL

Nimi _____

Pvm _____

Fyto
Rofy
Rops
Tarm
PsHy
SoTo
Kivu
KOTE

1. Onko terveytenne yleisesti ottaen ...
(ympyröikää yksi numero)

- 1 erinomainen
2 varsin hyvä
3 hyvä
4 tyydyttävä
5 huono

2. Jos vertaatte nykyistä terveydentilaanne vuoden takaiseen, onko terveytenne yleisesti ottaen ...
(ympyröikää yksi numero)

- 1 tällä hetkellä paljon parempi kuin vuosi sitten
2 tällä hetkellä jonkin verran parempi kuin vuosi sitten
3 suunnilleen samanlainen
4 tällä hetkellä jonkin verran huonompi kuin vuosi sitten
5 tällä hetkellä paljon huonompi kuin vuosi sitten

Seuraavassa luetellaan erilaisia päivittäisiä toimintoja. Rajoittaako terveydentilanne nykyisin suoriutumistanne seuraavista päivittäisistä toiminnoista? Jos rajoittaa, kuinka paljon?

(ympyröikää yksi numero joka riviltä)

- | | kyllä,
rajoittaa
paljon | kyllä,
rajoittaa
hiukan | ei rajoita
lainkaan |
|--|-------------------------------|-------------------------------|------------------------|
| 3. huomattavia ponnistuksia vaativat toiminnot
(esimerkiksi juokseminen, raskaiden tavaroiden nostelu, rasittava urheilu) | 1 | 2 | 3 |
| 4. kohtuullisia ponnistuksia vaativat toiminnot,
kuten pöydän siirtäminen, imurointi, keilailu | 1 | 2 | 3 |
| 5. ruokakassien nostaminen tai kantaminen | 1 | 2 | 3 |
| 6. nouseminen portaita useita kerroksia | 1 | 2 | 3 |
| 7. nouseminen portaita yhden kerroksen | 1 | 2 | 3 |
| 8. vartalon taivuttaminen,
polvistuminen, kumartuminen | 1 | 2 | 3 |
| 9. noin kahden kilometrin matkan kävely | 1 | 2 | 3 |
| 10. noin puolen kilometrin matkan kävely | 1 | 2 | 3 |
| 11. noin 100 metrin matkan kävely | 1 | 2 | 3 |
| 12. kylpeminen tai pukeutuminen | 1 | 2 | 3 |

Liite 3

**Onko teillä viimeisen 4 viikon aikana ollut RUUMIILLISEN TERVEYDEN-
TILANNE TAKIA alla mainittuja ongelmia työssänne tai muissa tavanomai-
sissa päivittäisissä tehtävissänne?**

(ympyröikää yksi numero joka riviltä)

kyllä ei

13. Vähensitte työhön tai muihin tehtäviin käyttämäännne aikaa 1 2
14. Saitte aikaiseksi vähemmän kuin halusitte 1 2
15. Terveystilanne asetti teille rajoituksia joissakin
työ- tai muissa tehtävissä 1 2
16. Töistänne tai tehtävistänne suoriutuminen tuotti
vaikeuksia (olette joutunut esim. ponnistelemaan
tavallista enemmän) 1 2

**Onko teillä viimeisen 4 viikon aikana ollut TUNNE-ELÄMÄÄN LIITTYVIEN
vaikeuksien (esim. masentuneisuus tai ahdistuneisuus) takia alla mainittuja
ongelmia työssänne tai muissa tavanomaisissa päivittäisissä tehtävissänne?**

(ympyröikää yksi numero joka riviltä)

Kyllä ei

17. Vähensitte työhön tai muihin tehtäviin käyttämäännne
aikaa 1 2
18. Saitte aikaiseksi vähemmän kuin halusitte 1 2
19. Ette suorittanut töitänne tai muita tehtäviä yhtä
huolellisesti kuin tavallisesti 1 2

20. **MISSÄ MÄÄRIN ruumiillinen terveydentilanne tai tunne-elämän vaikeudet
ovat viimeisen 4 viikon aikana häirinneet tavanomaista (sosiaalista)
toimintaanne perheen, ystävien, naapureiden tai muiden ihmisten parissa?**
(ympyröikää yksi numero)

- 1 ei lainkaan
2 hieman
3 kohtalaisesti
4 melko paljon
5 erittäin paljon

Liite 3

21. Kuinka voimakkaita ruumiillisia kipuja teillä on ollut viimeisen 4 viikon aikana? (ympyröikää yksi numero)

- | | |
|---|----------------------|
| 1 | ei lainkaan |
| 2 | hyvin lieviä |
| 3 | lieviä |
| 4 | kohtalaisia |
| 5 | voimakkaita |
| 6 | erittäin voimakkaita |

22. Kuinka paljon kipu on häirinnyt tavanomaista työtänne (kotona tai kodin ulkopuolella) viimeisen 4 viikon aikana? (ympyröikää yksi numero)

- | | |
|---|-----------------|
| 1 | ei lainkaan |
| 2 | hieman |
| 3 | kohtalaisesti |
| 4 | melko paljon |
| 5 | erittäin paljon |

Seuraavat kysymykset koskevat sitä, miltä teistä on tuntunut viimeisen 4 viikon aikana. Merkitkää kunkin kysymyksen kohdalla se numero, joka parhaiten kuvaa tunteuksianne.

(ympyröikää yksi numero joka riviltä)

	koko ajan	suurim- man osan aikaa	huomat- tavan osan aikaa	jonkin aikaa	vähän aikaa	en lain- kaan
Kuinka suuren osan ajasta olette viimeisen 4 viikon aikana ...						

- | | | | | | | | |
|-----|--|---|---|---|---|---|---|
| 23. | tuntenut olevanne täynnä elinvoimaa | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 24. | ollut hyvin hermostunut | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 25. | tuntenut mielialanne niin matalaksi, ettei mikään ole voinut teitä piristää .. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 26. | tuntenut itsenne tyyneksi ja rauhalliseksi | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 27. | ollut täynnä tarinoita | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 28. | tuntenut itsenne alakuloiseksi ja apeaksi | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 29. | tuntenut itsenne "loppuun-
kuluneeksi" | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 30. | ollut onnellinen | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 31. | tuntenut itsenne väsyneeksi | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |

Liite 3

32. Kuinka suuren osan ajasta ruumiillinen terveydentilanne tai tunne-elämän vaikeudet ovat viimeisen 4 viikon aikana häirinneet tavanomaista sosiaalista toimintaanne (ystävien, sukulaisten, muiden ihmisten tapaaminen)?
(ympyröikää yksi numero)

- 1 koko ajan
2 suurimman osan aikaa
3 jonkin aikaa
4 vähän aikaa
5 ei lainkaan

Kuinka hyvin seuraavat väittämät pitävät paikkansa teidän kohdallanne?
(ympyröikää yksi numero joka riviltä)

pitää	pitää	en	enimmäk-	ehdotto-
ehdotto-	enimmäk-	osaa	seen ei	masti ei
masti	seen	sanoa	pidä	pidä
paikkansa	paikkansa		paikkansa	paikkansa

33. Minusta tuntuu, että sairastun jonkin verran helpommin kuin muut ihmiset 1 2 3 4 5
34. Olen vähintään yhtä terve kuin kaikki muutkin tuntemani ihmiset 1 2 3 4 5
35. Uskon, että terveyteni tulee heikkenemään 1 2 3 4 5
36. Terveyteni on erinomainen 1 2 3 4 5

4. GAS -tavoitelomake

Liite 4

Kela¹

GAS – Tavoitteen asettaminen

Kuntoutujan henkilötunnus

Ohjeita lomakkeen täyttämiseen sivulla 2.

1 Kuntoutujan sukunimi ja etunimet

PERUSTIEDOT

Kuntoutusmuoto

Kurssin nro

Aloituspvm.

Lopetuspvm.

Palveluntuottaja

2
TAVOITTEEN
ASETTAMINEN
JA ARVIOINTI

TAVOITE 1:

Asteikko		Arviointipvm.
	Selvästi odotettua matalampi -2	
	Jonkin verran odotettua matalampi -1	
	Tavoitetaso 0	
	Jonkin verran odotettua korkeampi +1	
	Selvästi odotettua korkeampi +2	

TAVOITE 2:

Asteikko		Arviointipvm.
	Selvästi odotettua matalampi -2	
	Jonkin verran odotettua matalampi -1	
	Tavoitetaso 0	
	Jonkin verran odotettua korkeampi +1	
	Selvästi odotettua korkeampi +2	

TAVOITE 3:

Asteikko		Arviointipvm.
	Selvästi odotettua matalampi -2	
	Jonkin verran odotettua matalampi -1	
	Tavoitetaso 0	
	Jonkin verran odotettua korkeampi +1	
	Selvästi odotettua korkeampi +2	

3 Tavoitteiden asettamispvm.

Kuntoutujan tai hänestä huolehtivan henkilön allekirjoitus

4
ASETTAMIS-
PÄIVÄMÄÄRÄ
JA
ALLEKIRJOITUS

Moniammatillisen työryhmän edustaja ja ammattinimike

4 Pistemäärä

T-lukuarvo

PISTEET

Työelämäasiantuntija

Työkykyyn liittyvä haastattelu

Nimi: _____ pvm _____

Ikä v _____

siviilisääty : ____ naimaton ____ naimisissa ____ avoliitossa ____ eronnut ____ leski

Kotitaloudessani on aikuisia _____ lapsia _____

Peruskoulutus

____ kansakoulu

____ peruskoulu

____ keskikoulu

____ ylioppilas

____ perusopinnot kesken luokalta _____

Ammatillinen koulutus

____ ammattikurssi/tutkinto _____

____ ammattikoulu , linja _____

____ ammattiopisto, ala _____

____ ammattikorkeakoulu , suuntautuminen _____

____ yliopisto, tutkinto _____

____ muu, mikä _____

____ ei ammatillista peruskoulutusta

Työssäoloaika vuosina yhteensä _____ Työsuhteista ollut yhteensä _____

Viimeinen työsuhte päättynyt _____ Työttömyysaika vuosina yhteensä _____

2 TYÖKYKY

Ympyröikää jokaiselle riville vain **yksi** vaihtoehtoista kuvaamaan omaa kokemustanne.

(1 = erittäin huono, 2 = melko huono, 3 = kohtalainen, 4 = melko hyvä, 5 = erittäin hyvä)

2.1 Terveys ja sairaudet

1. Fyysinen terveyteni on	1	2	3	4	5
2. Henkinen terveyteni on	1	2	3	4	5
3. Kykyni ammattiini terveyteni puolesta on	1	2	3	4	5
4. Uskon terveyteni olevan kahden vuoden kuluttua	1	2	3	4	5

2.2 Toimintakyky

1. Fyysinen kuntoni on	1	2	3	4	5
2. Suoriutumiseni erilaisista fyysisistä tehtävistä on	1	2	3	4	5
3. Fyysinen suoriutumiseni ikääni nähden on	1	2	3	4	5
4. Taitoni oppia uutta on	1	2	3	4	5
5. Keskittymiskykyni on	1	2	3	4	5
6. Huolehtimiseni itsestäni (ruoka, hygienia jne.) päivittäin on	1	2	3	4	5
7. Taitoni tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa on	1	2	3	4	5
8. Osallistumiseni yhteisöissä (perhe, ystävät, harrastukset) on	1	2	3	4	5

Työelämäasiantuntijan lomake

Liite 5

3

(1 = erittäin huono, 2 = melko huono, 3 = kohtalainen, 4 = melko hyvä, 5 = erittäin hyvä)

2.3 Elintavat

1. Liikunta-aktiivisuuteni on (vähintään 4 kertaa viikossa)	1	2	3	4	5
2. Ruokailutottumusteni terveellisyys on	1	2	3	4	5
3. Alkoholin käytön hallintani on	1	2	3	4	5
4. Tupakan käytön hallintani on	1	2	3	4	5

2.4 Ammatillinen osaaminen

1. Koulutukseni riittävyys ammattiini on	1	2	3	4	5
2. Ammattitaitoni on	1	2	3	4	5
3. Ammattiini liittyvien työtehtävien hallintani on	1	2	3	4	5
4. Koen työkokemukseni olevan	1	2	3	4	5

2.5 Arvot, asenteet ja motivaatio

1. Minkälainen asia työ on elämässäni	1	2	3	4	5
2. Haluni olla työssä tällä hetkellä	1	2	3	4	5
3. Millaiseksi koen tavallisen työpäivän	1	2	3	4	5
4. Haluni pysyä työelämässä jatkossa on	1	2	3	4	5

Koen työkykyni kokonaisuudessaan olevan nyt verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan mahdolliseen

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3 TYÖKYKYÄ VAHVISTAVAT JA HEIKENTÄVÄT TEKIJÄT

Valitkaa rengastamalla **kolme (3)** mielestänne tällä hetkellä eniten työkykyänne 😊 = vahvistavaa ja ☹️ = heikentävää asiaa.

Itsetunto



Koulutus



Fyysinen kunto



Perhe



Asenne työhön



Ikä



Taloudellinen tilanne



Päihteet



Terveys



Elinpiiri (ystävät, tuttavat, naapurit)



Työkokemus



Elämän tilanne



Työn vaativuus



Harrastukset



Ammattitaito



Elinolot (asuminen, ympäristö)



Päivärytmi



Motivaatio työhön



Terveellinen ruokavalio



Liikunta



Elämäntapahtumat



😊 muu, mikä _____ ☹️ muu, mikä _____

6. Esihaastattelulomake

Liite 6

päiväys ja haastattelija

lähettävä taho

nimi**sotu**

meili

osoite

puh**KOULUTUS**

1)kansakoulu 2) peruskoulu 3) ylioppilas 4) amm. koulutus 5) AMK 6) yliopisto 7) ei mitään

Tutkinto ja vuosi

Keskeytyneet koulutukset

Perusasteen koulumenestys

mieliaineet

mukautettu /tarkkis

myöhemmin menestys

vaikeat aineet

jotain muuta

Työvoimapolitiittiset kurssit, ammatillinen kuntoutus ym

ATK-taidot

Armeija

Ajokortti on / ei

missä

auto käytössä on / ei

vapautettu

syy

TYÖHISTORIA

viimeisin

miten terveys lopulta haittasi työntekoa

TERVEYS

sairaudet

Terveystila, status

Aikaisemmat toimenpiteet, leikkaukset ym

Lääkitys

itsehoitolääkkeet, luontaislääkkeet tms

Terveystottumukset, tupakka juu / ei alkoholi juu / ei lääkkeenä kyllä/ei

Nukkuminen, päivärhythmi, miten selviät käytännön asioista

Hoitosuhde:

lääkäri

hoitaja kuntoutusohjaaja työvoimatoimiston neuvoja heidän näkemyksensä työkyvystä

B-lausunto voimassa asti

Oma arvio tämän hetkisestä työkyvystä 4 5 6 7 8 9 10

➔ mitä pitäisi olla että olisi edes 9?

➔ mistä suoriutuu, mistä ei suoriudu

➔ miten terveydentila haittaa työssä selviämistä

Tilanne kurssille tullessa

- työttömyystuki
- sairauspäiväraha alkaen saakka,.
- kuntoutustuki alkaen saakka
- joku muu
- vakuutusyhtiö
- toimeentulo / velat

Asuminen

Perhe:

lapsuus: mitä kerrottu / vilperti / arka / kehityksessä erikoista / sairastamista

sisarukset, missä ja mitä tekevät

lapsuudenkodin turvallisuus: päihdekäyttö / hoitamattomuutta / huostaan otettu

onko hoitovastuita nyt – vanhemmat tms

Tärkeimmät ihmiset elämässäsi / tukijoukot

Miten tulet toimeen ihmisten kanssa / ryhmät.

TYÖSUUNTAUS

Tavoite Motivaatio

Mitä haluaisi tehdä

Mitä ei ainakaan haluaisi tehdä

Tekisikö töitä mieluummin ihmisten kanssa / itsekseen

Harrastukset / kiinnostukset / missä olet hyvä

Tulevaisuuden suunnitelmat jos ei pääse kurssille

Odotukset, toiveet jos pääsee kurssille

Haastattelun tuloksena päätetään, että:

Kela[®]

Kuntoutushakemus

		Liitteet _____ kpl		Henkilötunnus
HAKUAIKA	Kuntoutusta voidaan myöntää aikaisintaan hakemiskuukauden alusta lukien	Kuntoutussuunnitelma / B-lääkärinlausunto		<div style="border: 1px solid black; width: 150px; height: 20px;"></div>
1	Sukunimi ja etunimet	<input type="checkbox"/> liitteenä	<input type="checkbox"/> toimitetaan erikseen	Puhelinnumero (työ / koti)
HAKIJA	Ammatti (nykyinen työ)	Sähköposti		
	Lähiosoite			
	Postinumero	Postitoimipaikka		
2	<input type="checkbox"/> Äiti <input type="checkbox"/> Isä			
MUU PÄÄTÖKSENSAAJA	<input type="checkbox"/> Muu henkilö; nimi, henkilötunnus ja suhde hakijaan			
3	Minkä sairauden tai vamman vuoksi haette kuntoutusta?			
SAIRAUTTA KOSKEVAT TIEDOT	Muut sairaudet			
	Käytättekö säännöllisesti lääkkeitä?			
	<input type="checkbox"/> En <input type="checkbox"/> Kyllä, mihin sairauteen?			
	Nykyinen hoitopaikkanne			
	<input type="checkbox"/> terveyskeskus <input type="checkbox"/> sairaalan poliklinikka <input type="checkbox"/> työterveyshuolto <input type="checkbox"/> psykiatrian poliklinikka <input type="checkbox"/> muu (esim. yksityisvastaanotto)			
	Hoitopaikan ja hoitavan lääkärin nimi ja hoitosuhteen alkamisaika			
4	<input type="checkbox"/> työssä <input type="checkbox"/> työtön <input type="checkbox"/> opiskelija <input type="checkbox"/> alle 16-vuotias <input type="checkbox"/> kotiäiti / -isä <input type="checkbox"/> työkyvyttömyyseläkkeellä			
TYÖ-/OPISKELU-TILANNE	<input type="checkbox"/> eläkkeellä (muu eläke) <input type="checkbox"/> työkyvytön (sairauspäiväraha) <input type="checkbox"/> eläkkeellä (kuntoutustuki)			
	<input type="checkbox"/> muu, mikä?			
	Nykyinen / viimeisin työ tai opiskeluala	Mistä alkaen? / Mihin saakka?		
	Kuvailkaa nykyistä / viimeisintä työtänne tai opiskeluanne			
5	Kuvailkaa, miten sairaus häiritsee työntekoa, opiskelua ja / tai selviytymistä jokapäiväisessä elämässä			
KUNTOUTUS-TARPEESEEN JA KUNTOUTUKSEN TOTEUTTAMISEEN VAIKUTTAVAT TIEDOT				

Onko elämäntilanteessanne tekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa kuntoutuksenne toteuttamiseen (esim. ajankohta)?
☐ Ei ☐ Kyllä, mitä?

Tarvitsetteko sairautenne vuoksi avustajaa?
☐ En ☐ Kyllä, missä toiminnoissa?

Käytättekö apuvälineitä?
☐ En ☐ Kyllä, mitä?

Tarvitsetteko puhetta korvaavia menetelmiä tai tulkkia?
☐ En ☐ Kyllä, mitä?

6 Mitä ovat omat tavoitteenne kuntoutukselle?
 KUNTOUTUKSEN TAVOITTEET

7 Oletteko saanut aikaisemmin muuta kuin Kelan järjestämää kuntoutusta (esim. terapiaa, laitospäästystä, kursseja)?
 AIKAISEMPI KUNTOUTUS ☐ En ☐ Kyllä, mitä, milloin, kenen järjestämänä?

Miten olette hyötynyt saamastanne kuntoutuksesta?

Miten hoidatte kuntoanne?

MITÄ KUNTOUTUSTA HAETTE?

Täyttäkää seuraavista kohdista vain hakemaanne kuntoutusta koskevat kohdat.

Kohta 8: Avoterapiat (Vaikeavammaisten kuntoutuksena: fysioterapia, musiikkiterapia, neuropsykologinen kuntoutus, psykoterapia, puheterapia ja toimintaterapia sekä allas-, lymfa-, ratsastus- ja kuvataideterapia. Harkinnanvaraisena kuntoutuksena: psykoterapia ja neuropsykologinen kuntoutus sekä kuvataide- ja musiikkiterapia). Jos haette useita terapiolta, täyttäkää jokaisesta terapiasta oma kohtansa 8a-8d.

Kohta 9: Kuntoutusjaksot (yksilöllinen kuntoutus- tai sopeutumisvalmennusjakso, reumapotilaan kuntouttava hoito, kehittämistoimintaan liittyvä kuntoutus)

Kohta 10: Kurssit (kuntoutus- tai sopeutumisvalmennuskurssi, ASLAK-kurssi)

8a Mitä terapiaa tai terapian erityismuotoa haatte?
 AVOTERAPIAT

Ajalle

Terapia toteutetaan	Terapian toteuttaja	Terapian toteutuspaikka
<input type="checkbox"/> yksilöterapia		<input type="checkbox"/> vastaanotto, osoite
<input type="checkbox"/> ryhmäterapia		<input type="checkbox"/> koti, päiväkot, koulu
<input type="checkbox"/> perheterapia		

Käyntitiheys	Käyntikerrat enintään	Käyntikerran kesto enintään	Terapeutin perimä palkkio / käyntikerta (ei koske vaikeavammaisten terapiaa)
kertaa viikossa	vuodessa	minuuttia	euroa

Vanhempien ohjauskäynnit

Liittyykö lapsen / nuoren terapiaan ohjauskäyntejä? Ohjauksen toteuttaja
☐ Ei ☐ Kyllä. Käyntien lukumäärä vuodessa

10 KURSSIT	Mille kurssille haette?	Kurssin numero (jos tiedossa)
	Kurssin järjestäjä / kurssipaikka	Kurssin alkamisaika (jos tiedossa)
	Perhe- tai parikurssille osallistuvat omaiset / läheiset (ei koske ASLAK-kursseja)	
	Nimi	Syntymäaika
		Suhde kuntoutujaan
	Saatteko korotettua tai ylintä vammaisetuutta?	
	<input type="checkbox"/> En	<input type="checkbox"/> Kyllä. Tuen voimassaoloaika
	Haetteko samanaikaisesti jonkin muun tahon järjestämälle kuntoutus- tai sopeutumisvalmennuskurssille?	
	<input type="checkbox"/> En	<input type="checkbox"/> Kyllä, mille ja kenen järjestämälle?
	Jos haette toistuvasti saman sisältöiselle kurssille, perustelkaa toistuvan kurssin tarve	

KURSSILLE OSALLISTUVIEN ESIVALINTA (EI KOSKE ASLAK-KURSSEJA)

Osassa kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja kurssien järjestäjät esivalitsevat osallistujat ja antavat suosituksen hakijoiden osallistumisesta kurssille. Esivalinta perustuu hakijan antamaan suostumukseen. Esivalintatahon suositus ei sido Kelaä päätöksen teossa eikä esivalintaan osallistuminen ole edellytys kurssille pääsemiseksi. Hakija toimittaa hakemuksensa liitteineen suoraan esivalintataholle tai halutessaan Kelaan. Hakijalla tai hänen edustajallaan on milloin tahansa oikeus peruuttaa tietojensa käsittelyä koskeva suostumus.

HAKIJAN SUOSTUMUS

- ☐ Suostun siihen, että esivalinnan tekevä taho voi käyttää tässä hakemuslomakkeessa ja sen liitteissä olevia tietoja esivalinnassa.
- ☐ En suostu tietojeni käyttämiseen esivalinnassa. Tämä hakemus tulee ohjata Kelaan päätöksentekoa varten.

11
LISÄTIETOJA

Kelan toimihenkilö on täydentänyt tietoja yhdessä hakijan kanssa ja merkinnyt täydentämiinsä kohtiin puumerkkinsä. Toimihenkilön nimi:

12
ALLEKIRJOITUS

Vakuutan antamani tiedot oikeiksi ja ilmoitan, jos tietoni muuttuvat.

Päiväys

Hakijan allekirjoitus

Lisätietoja Kelan kuntoutuksesta saatte Kelan internetsivuilta www.kela.fi.

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 59 ja 60 §:n nojalla Kelalla on oikeus saada kuntoutusasian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot. Näitä tietoja Kelalla on oikeus saada mm. valtion ja kuntien viranomaisilta, terveydenhuollon toimintayksiköiltä, työnantajilta sekä kuntoutuksen toteuttajilta. Kelalla on oikeus (63 §) luovuttaa saamia tietoja kuntoutuksen toteuttajalle, kuntoutujan hoidosta ja kuntoutuksesta sekä kuntoutussuunnitelman laatimisesta vastaavalle taholle siltä osin kuin ne ovat välttämättömiä kuntoutuksen toteuttamiseksi.

Kela voi käyttää tämän etuusajan ratkaisemiseksi saatuja tietoja myös muussa etuusasiassa, jos tiedot on lain mukaan otettava siinä huomioon. Samoin muuta etuutta varten saatuja tietoja voidaan käyttää ratkaistaessa tätä etuutta.

Kelan toimistosta saatte tietoa siltä, mistä Teitä koskevia tietoja voidaan hankkia ja mihin niitä voidaan luovuttaa.

Kela[®]

Kuntoutusraahakemus

Liitteet _____ kpl

Henkilötunnus

HAKUAIKA Kuntoutusrahaa ja ylläpitokorvausta on haettava 4 kk:n kuluessa siitä, mistä alkaen niitä halutaan saada

1	HAKEMUS	<input type="checkbox"/> Kuntoutusraha	<input type="checkbox"/> Ylläpitokorvaus ks. kohta 9
2	HAKIJA	<input type="checkbox"/> Kuntoutuja	<input type="checkbox"/> Omainen
Sukunimi ja täydelliset etunimet			
Ammatti (nykyinen työ)			
Lähiosoite		Puhelinnumero	
Postinumero		Postitoimipaikka	Vakinainen asuinkunta
Jos hakija on omainen, kuntoutujan sukunimi ja etunimet		Henkilötunnus	
3	MAKSUOSOITE	IBAN-tilinumero	
BIC-pankkitunniste			
4	KUNTOUTUS- RAHAN PERUSTE JA AIKA	<input type="checkbox"/> Kelan kuntoutuspäätös	<input type="checkbox"/> Nuoren kuntoutusraha *) <input type="checkbox"/> Oppisopimuskoulutus *)
<input type="checkbox"/> Muu kuin Kelan päätös; liittää lomake KU 114, ilmoitus kuntoutuspäätöksestä tai muu selvitys		*) Liittää lomake KU 111, KUNTOUTUSRAHAHAKEMUKSEN LIITE nuoren kuntoutusraha ja oppisopimuskoulutus, lääkärintoiminta B sekä henkilökohtainen opiskelu- tai kuntoutumissuunnitelma. Jos kyse on oppisopimuskoulutuksesta, tarvitaan myös kopio oppisopimuksesta.	
Haen kuntoutusrahaa ajalle / ajoille			
5	KUNTOUTUKSEN ODOTUSAIKA	Haetko kuntoutusrahaa siltä ajalta, kun odotatte ammatilliseen kuntoutukseen pääsyä?	
<input type="checkbox"/> En		<input type="checkbox"/> Haen; ajalta _____ - _____ - _____	
Saattako kuntoutuksen odotusajalta palkkaa tai muuta toimeentuloa turvaavaa etuutta?			
<input type="checkbox"/> En		<input type="checkbox"/> Saan; ajalta _____ - _____ - _____ euroa	
Mitä? Mistä?			
6	SELVITYS TYÖNTEOSTA	Työni on	Kokopäivätyötä Osa-aikatyötä; työaika
<input type="checkbox"/> Työni on palkkatyötä. Mainitkaa työssäoloajat sekä kaikkien nykyisten työnantajien nimet, osoitteet ja puhelinnumerot.		Päivätyötä Vuorotyötä	
<input type="checkbox"/> Työni on omaa työtä, esim. yritys, liike, ammatti. Selostakaa toimiala sekä yritysnumero.			
Estääkö kuntoutus työnteon kuntoutusaikana?			
<input type="checkbox"/> Kyllä		<input type="checkbox"/> Ei estä	
Oletteko palkallisella vapaalla (esim. vuosiloma, ylityö, säästövapaa) kuntoutuksenne aikana?			
<input type="checkbox"/> En		<input type="checkbox"/> Olen. Millä? Millä ajalla?	

7 KUNTOUTUS-
RAHAAN
VAIKUTTAVAT
TULOT, ETUUDET
JA KORVAUKSET

Saatteko palkkaa kuntoutusaikana? **Liittää tai pyytää työnantajanne lähettämään lomake Y 17,**
ilmoitus työnantajan maksamasta palkasta tai muu selvitys.

☐ En ☐ Saan; ajalta _____ - _____ - _____

Mainitkaa kaikkien palkkaa
maksavien työnantajien nimet _____

Saatteko muuta tuloa kuntoutusaikana?

☐ En ☐ Saan; ajalta _____ - _____ - _____

Mitä? Mistä?

Tämän kohdan täyttää YEL/MYEL-vakuutettu henkilö, joka on samanaikaisesti muun työnantajan palveluksessa. Jos Teillä on
YEL/MYEL-työtuloa ja saatte palkkaa muulta työnantajalta samalta ajalta, jolta haatte kuntoutusrahaa, etuus jaetaan Teille ja
työnantajallenne YEL/MYEL-työtulon ja palkan suhteessa.

☐ Minulla on voimassa oleva YEL/MYEL-vakuutus.

Oletteko saanut kuntoutuksen alkamista edeltäneiden neljän kuukauden aikana tai saatte kuntoutuksen aikana

☐ työttömyyspäivärahaa ☐ työvoimapolitiittista koulutus- ☐ työvoimatoimiston myöntämää työllistämis-
työttömyyskassasta tukea tai koulutuspäivärahaa tukea työelämävalmennukseen

Mihin asti olette etuutta saanut?

_____ - _____ - _____

Maksajan nimi, jos maksaja on muu kuin Kela. Esittää selvitys tai todistus.

☐ En ole saanut edellä mainittuja etuuksia.

Oletteko hakenut, aiotteko hakea tai saatteko työ-, virka- tai yrittäjäeläkettä, korvausta tapaturmasta, ammattitaidusta, liikenne-
vahingosta tai sotilasvammasta tai muuta eläkettä tai korvausta?

☐ En ☐ Aion hakea ☐ Olen hakenut ☐ Saan

Mitä? Mistä? Miltä ajalta?

8 ESITETYT
TYÖTULOT JA
TULONHANK-
KIMISKULUT

Täyttäkää tämä kohta vain, jos haatte etuutta verotuksesta poikkeavien työtulojen perusteella. Kuntoutusrahan suuruus määräytyy
kuntoutuksen alkamista edeltäneenä vuonna toimitetussa verotuksessa todettujen työtulojen mukaan. Jos tulonne ovat sen jälkeen
olennaisesti nousseet, voitte hakea kuntoutusrahaa viimeisten kuuden kuukauden työtulojen perusteella.

☐ Haen etuutta palkkatulojen perusteella ☐ Haen etuutta vakuutuspalkan perusteella (ulkomaankomennus)

Selvitys esim. lomakeella "Ilmoitus työnantajan maksamasta palkasta", Y 17. Selvitys ☐ on liitteenä ☐ toimitetaan
myöhemmin

Onko Teillä tulonhankkimiskuluja ajalta, jolta palkkatulot esitetään?

☐ Ei ☐ On; täyttäkää alla olevat kohdat.

Työmatkakustannukset €/kk	Kulkuneuvo	Km (yhteen suuntaan)	Työmarkkinajärjestön jäsenmaksu <input type="checkbox"/> kk:ssa <input type="checkbox"/> 6 kk:ssa <input type="checkbox"/> vuodessa
Matkareitti	_____ € tai _____ % palkasta		

Muut tulonhankkimiskulut; mitkä ja kuinka paljon?

☐ Haen etuutta YEL-työtulojen perusteella ☐ Haen etuutta MYEL-työtulojen perusteella

Kela saa tiedon YEL- ja MYEL-työtuloista suoraan eläkelaitoksesta.

9 YLLÄPITO-
KORVAUS

Täyttäkää tämä kohta vain, jos Teille aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävien
tutkimusten ja kokeilujen, avomuotoisen kuntoutuksen tai muun tätä vastaavan lyhytkestoisen kuntoutuksen ajalta.

Mitä ylimääräisiä kustannuksia Teille aiheutuu / on aiheutunut kuntoutukseen osallistumisesta ja kuinka paljon?

10 LISÄTIETOJA

☐ jatkuu eri
paperilla

11 Vakuutan antamani tiedot oikeiksi ja ilmoitan, jos tietoni muuttuvat.

ALLEKIRJOITUS Paikka ja aika Allekirjoitus

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 59 ja 60 §:n nojalla Kelalla on oikeus saada kuntoutusraha-
asianne käsittelyssä ja maksamisessa tarvittavia tietoja valtion ja kunnan viranomaisilta, työnantajilta, kuntoutuksen toteuttajilta ja muilta kyselyssä
lainkohdissa mainituilta tahoilta.

Kela voi käyttää tämän etuusasian ratkaisemiseksi saatuja tietoja myös muussa etuusasiasassa, jos tiedot on lain mukaan otettava siinä huomioon.
Samoin muuta etuutta varten saatuja tietoja voidaan käyttää ratkaistaessa tätä etuutta.

Kelan toimistosta saatte tietoa siitä, mistä Teitä koskevia tietoja voidaan hankkia ja mihin niitä voidaan säännönmukaisesti luovuttaa.



Kuntoutushakemuksen liite
Kurssin esivalintatahon kannanotto

Liitteet _____ kpl

Henkilötunnus

1
HAKIJA

Sukunimi ja etunimet _____

Huoltajan nimi _____

2
KURSSIA JA
SUOSITUSTA
KOSKEVAT TIEDOT

Kurssin numero ja nimi _____

Kurssin alkamisaika _____

Kurssin lakiperuste

☐ Ammatillinen ☐ Vaikeavammaisten ☐ Harkinnanvarainen

☐ Hakijaa suositellaan haetulle kurssille.

☐ Hakijaa ei suositella haetulle kurssille.

Perustelut _____

Perhekurssille osallistuvien omaisten / läheisten lukumäärä ja perustelut osallistumiselle

☐ Hakijaa suositellaan muulle kurssille.

Kurssin numero ja nimi _____

Kurssin alkamisaika _____

Kurssin lakiperuste

☐ Ammatillinen

☐ Vaikeavammaisten

☐ Harkinnanvarainen

Perustelut _____

Perhekurssille osallistuvien omaisten / läheisten lukumäärä ja perustelut osallistumiselle

Esivalintatahon kannanotto

Liite 9

³
LISÄTIETOJA

⁴ ESIVALINTAAN OSALLISTUNEET HENKILÖT	Nimi	Ammatti	Toimipaikka

Yhteyshenkilön tiedot (nimi, puhelinnumero ja sähköpostiosoite)

⁵ ALLEKIRJOITUS	Päiväys	Esivalinnasta vastaavan allekirjoitus
-------------------------------	---------	---------------------------------------

Mikä on asiakkaan tilanne?

Ensisijainen vastuutaho

